

DOPUNSKI PROTOKOL I.

UZ ŽENEVSKE KONVENCIJE OD 12. AUGUSTA 1949. GODINE O ZAŠTITI ŽRTAVA MEĐUNARODNIH ORUŽANIH SUKOBA (PROTOKOL I.)

PREAMBULA

Visoke strane ugovornice,

Proklamirajući svoju iskrenu želju da mir zavlada među narodima,

Podsjećajući da je svaka država dužna da se, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih naroda, u svojim međunarodnim odnosima uzdržava od prijetnje ili upotrebe sile protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti svake države, ili od bilo kojeg drugog načina koji nije u skladu sa ciljevima Ujedinjenih naroda,

Vjerujući da je i pored toga potrebno reafirmirati i razviti odredbe kojima se štite žrtve oružanih sukoba i dopuniti mjere kojima se jača njihova primjena,

Izražavajući svoje uvjerenje da ni jedna odredba ovog protokola ili Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949. godine ne može biti protumačena tako da opravdava ili odobrava bilo koji akt agresije ili drugu upotrebu sile koja nije u skladu sa Poveljom Ujedinjenih naroda,

Potvrđujući dalje da odredbe Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949. godine i ovog protokola treba u punoj mjeri da budu primijenjene u svim prilikama na sva lica koja su zaštićena tim instrumentima bez ikakve diskriminacije zasnovane na prirodi ili porijeklu oružanog sukoba ili na cilju koji su strane u sukobu postavile ili koji im se pripisuje,

Saglasile su se o slijedećem:

DIO I.

OPĆE ODREDBE

Član 1.

Opći principi i polje primjene

1. Visoke strane ugovornice obavezuju se da će poštovati ovaj protokol i da će osigurati njegovo poštovanje u svakoj prilici.

2. U slučajevima koji nisu predviđeni ovim protokolom ili drugim međunarodnim sporazumima, građanska lica i borci ostaju pod zaštitom i djelovanjem principa međunarodnog prava, koji proizilaze iz ustanovljenih običaja, iz principa čovječnosti i zahtjeva javne savjesti.

3. Ovaj protokol kojim se dopunjuju Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba, primjenjuje se u situacijama predviđenim članom 2. zajedničkim za te konvencije.

4. Pod situacijama predviđenim prethodnim stavom podrazumijevaju se oružani sukobi u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije i strane okupacije i protiv rasističkih režima koristeći se pravom naroda na samoopredjeljenje, potvrđenim u Povelji

Ujedinjenih naroda i deklaracije o principima međunarodnog prava koji se tiču prijateljskih odnosa i saradnje između država u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda.

Član 2.

Definicije

Za svrhe ovog protokola:

(a) pod izrazom "I. konvencija", "II. konvencija", "III. konvencija" i "IV. konvencija" podrazumijevaju se, redom, Ženevska konvencija za poboljšanje sudbine ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. augusta 1949. godine, Ženevska konvencija za poboljšanje sudbine ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru od 12. augusta 1949. godine; Ženevska konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima od 12. augusta 1949. godine; Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine; pod izrazom "Konvencije" podrazumijevaju se četiri ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba;

(b) pod izrazom "pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima" podrazumijevaju se pravila sadržana u međunarodnim sporazumima u kojima učestvuju strane u sukobu, kao i princip i pravila međunarodnog prava koja su opće priznata;

(c) pod izrazom "sila zaštitnica" podrazumijeva se neutralna država ili druga država koja nije strana u sukobu, koju je imenovala jedna strana u sukobu i prihvatila protivnička strana i koja je spremna da vrši funkcije koje su dodijeljene sili zaštitnici po odredbama Konvencija i ovog protokola;

(d) pod izrazom "supstitut" podrazumijeva se organizacija koja zamjenjuje silu zaštitnicu, u skladu sa članom 5.

Član 3.

Početak i prestanak primjene

Ne dirajući u odredbe koje se primjenjuju u svako doba:

(a) Konvencije i ovaj protokol primjenjuju se od početka svake situacije predviđene u članu 1. ovog protokola;

(b) primjena Konvencija i ovog protokola prestaje na teritoriji strana u sukobu općim završetkom vojnih operacija, a u slučaju okupiranih teritorija, po prestanku okupacije, izuzev, u oba slučaja, za kategorije lica čije konačno oslobođenje, repatrijacija ili nastanjenje nastupi kasnije. Na ova lica će se i dalje primjenjivati odgovarajuće odredbe Konvencija i ovog protokola sve do njihovog potpunog oslobođenja, repatrijacije, ili nastanjenja.

Član 4.

Pravni status strana u sukobu

Primjena Konvencija i ovog protokola, kao i zaključenje sporazuma predviđenih ovim instrumentima, neće imati djelovanja na pravni status strana u sukobu. Ni okupacija neke teritorije, ni primjena Konvencija i ovog protokola, neće uticati na pravni status teritorije koja je u pitanju.

Član 5.

Određivanje sila zaštitnica i njihovih supstituta

1. Dužnost je strana u sukobu da od početka tog sukoba osiguraju poštovanje i primjenu Konvencija i ovog protokola primjenom sistema sila zaštitnica, uključujući, inter alia, određivanje i prihvaćanje tih sila u skladu s niže navedenim stavovima. Sile zaštitnice bit će zadužene da štite interese strana u sukobu.

2. Od početka situacije navedene u članu 1. svaka strana u sukobu odredit će, bez odlaganja, jednu silu zaštitnicu radi primjene Konvencija i ovog protokola i odobrit će, također bez odlaganja i u istom cilju, djelatnost sile zaštitnice koju je protivnička strana odredila i koju je ona sama prihvatila kao takvu.

3. Ako jedna sila zaštitnica nije bila određena ili prihvaćena od početka situacije navedene u članu 1, Međunarodni komitet Crvenog križa, ne dirajući u pravo svake druge nepristrasne humanitarne organizacije da učini isto, ponudit će svoje dobre usluge stranama u sukobu, radi određivanja, bez odlaganja, jedne sile zaštitnice koja je prihvatljiva za strane u sukobu. U tom cilju, on može, inter alia, da traži od svake strane da mu podnese listu od najmanje pet država koje ta strana smatra prihvatljivim da djeluju u njeno ime u svojstvu sile zaštitnice u odnosu na protivničku stranu i zatražit će od svake protivničke strane da podnese listu od najmanje pet država koje bi ona prihvatila kao silu zaštitnicu druge strane; ove liste će biti saopćene Komitetu u roku od dvije nedjelje od prijema zahtjeva; on će ih uporediti i zatražiti saglasnost svake države čije se ime nalazi na obje liste.

4. Ako, uprkos gore izloženom, nema sile zaštitnice, strane u sukobu treba da prihvate, bez odlaganja, ponudu koju učini Međunarodni komitet Crvenog križa ili neka druga organizacija koja pruža sva jamstva za nepristrasnost i efikasnost da deluje kao supstitut, poslije odgovarajućih konsultacija sa navedenim stranama i vodeći računa o rezultatima tih konsultacija. Vršenje njegovih funkcija kao supstituta podliježu saglasnosti strana u sukobu; strane u sukobu preduzet će sve da bi olakšale rad supstituta u vršenju njegovih zadataka, shodno Konvencijama i ovom protokolu.

5. U skladu sa članom 4, određivanje i prihvaćanje sila zaštitnica radi primjene Konvencija i ovog protokola neće imati djelovanja na pravni status strana u sukobu ni bilo koje teritorije, uključujući okupiranu teritoriju.

6. Održavanje diplomatskih odnosa između strana u sukobu ili činjenica da je svakoj trećoj državi povjerena zaštita interesa jedne strane i njenih građana u skladu sa pravilima međunarodnog prava koja se tiču diplomatskih odnosa nisu smetnja određivanju sila zaštitnica radi primjene Konvencija i ovog protokola.

7. Kad god se dalje u ovom protokolu pomene sila zaštitnica, to se odnosi, također, i na supstitut.

Član 6.

Kvalificirano osoblje

1. Visoke strane ugovornice će, također, i u doba mira nastojati da, uz pomoć nacionalnih društava Crvenog križa (Crvenog polumjeseca, Crvenog lava i sunca), obuče kvalificirano osoblje da bi olakšale primjenu Konvencija i ovog protokola, a naročito radi sila zaštitnica.

2. Rekrutiranje i obuka takvog osoblja je u domaćoj nadležnosti.

3. Međunarodni komitet Crvenog križa će staviti na raspolaganje visokim stranama ugovornicama spiskove tako obučenog osoblja, koje visoke strane ugovornice mogu utvrditi ili mu dostaviti u tom cilju.

4. Uvjeti korišćenja takvog osoblja van nacionalne teritorije, u svakom pojedinom slučaju, bit će predmet posebnih sporazuma između zainteresiranih strana.

Član 7.

Sastanci

Depozitar ovog protokola sazvat će sastanak visokih strana ugovornica na traženje jedne ili više pomenutih strana i uz odobrenje većine pomenutih strana radi razmatranja općih problema primjene Konvencija i Protokola.

DIO II.

RANJENICI, BOLESNICI I BRODOLOMNICI

ODJELJAK I.

OPĆA ZAŠTITA

Član 8.

Terminologija

Za svrhe ovog protokola:

(a) pod izrazom "ranjeni" i "bolesni" podrazumijevaju se osobe, vojne ili civilne, kojima je zbog povrede, bolesti ili drugih fizičkih ili mentalnih poremećaja ili teškoća potrebna ljekarska pomoć ili njega i koja se uzdržavaju od svakog akta neprijateljstva. Pod ovim izrazima podrazumijevaju se također žene na porođaju, novorođenčad i druge osobe kojima je potrebna neposredna ljekarska pomoć ili njega, kao što su nejak i trudnice, i koja se uzdržavaju od svakog akta neprijateljstva,

(b) pod izrazom "brodolomnici" podrazumijevaju se osobe, vojne ili civilne, koje se nalaze u opasnosti na moru ili u drugim vodama, kao posljedica nesreće koja je zadesila njih ili brod ili zrakoplov na kome se nalaze. Te osobe, pod uvjetom da se uzdržavaju od svakog akta neprijateljstva, smatrat će se brodolomnicima i za vrijeme spasavanja, sve dok ne steknu neki drugi status na osnovu Konvencija ili ovog protokola;

(c) pod "sanitetskim osobljem" podrazumijevaju se one osobe koje je jedna strana u sukobu odredila isključivo za sanitetske zadatke nabrojane u tački e) ili za zadatke upravljanja sanitetskim jedinicama ili za funkcioniranje ili upravljanje sanitetskim transportima. Takvo raspoređivanje može biti stalno ili privremeno.

Izraz obuhvaća:

(i.) sanitetsko osoblje, vojno ili civilno, jedne strane u sukobu, uključujući ono koje je navedeno u I. II. konvenciji, i ono koje je dodijeljeno organizacijama civilne zaštite;

(ii.) sanitetsko osoblje nacionalnih društava Crvenog križa (Crvenog polumjeseca, Crvenog lava i sunca) i drugih nacionalnih dobrovoljnih društava za pomoć koja je na odgovarajući način priznala i ovlastila jedna strana u sukobu;

(iii.) sanitetsko osoblje sanitetskih jedinica ili sanitetskih transporta navedenih u članu 9. stav 2;

(d) pod izrazom "vjersko osoblje" podrazumijevaju se vojne ili civilne osobe, kao što su kapelani, koja se isključivo bave sveštenečkom službom i koja su pridodata:

(i.) oružanim snagama jedne strane u sukobu;

(ii.) sanitetskim jedinicama ili sanitetskim transportima jedne strane u sukobu;

(iii.) sanitetskim jedinicama ili sanitetskim transportima navedenim u članu 9. stav 2; ili

(iv.) organizacijama civilne zaštite jedne strane u sukobu. Vjersko osoblje može biti pridodato stalno ili privremeno, a na njega se primjenjuju odgovarajuće odredbe tačke (k),

(e) pod izrazom "sanitetske jedinice" podrazumijevaju se ustanove i druge, jedinice, vojne ili civilne, organizirane u sanitetske svrhe, to jest radi traženja, prikupljanja, transporta, utvrđivanja dijagnoze ili liječenja, uključujući pružanje prve pomoći - ranjenika, bolesnika i brodolomnika, ili radi sprječavanja bolesti. Izraz obuhvaća, na primer, bolnice i druge slične jedinice, centre za transfuziju krvi, centre za preventivnu medicinu i institute, sanitetska skladišta i depoe sanitetskog i farmaceutske materijala tih jedinica. Sanitetske jedinice mogu biti nepokretne ili pokretne, stalne ili privremene;

(f) pod izrazom "sanitetski transport" podrazumijeva se prenošenje na kopnu, na vodi ili u zraku ranjenika, bolesnika, brodolomnika, sanitetskog osoblja, vjerskog osoblja, sanitetske opreme ili sanitetskog materijala zaštićenog Konvencijama i ovim protokolom;

(g) pod izrazom "sredstva sanitetskog transporta" podrazumijeva se svako transportno sredstvo, vojno ili civilno, stalno ili privremeno, dodijeljeno isključivo za vršenje sanitetskog transporta i koje je pod kontrolom nadležnih organa jedne strane u sukobu;

(h) pod izrazom "sanitetsko vozilo" podrazumijeva se svako sredstvo sanitetskog transporta na kopnu;

(i) pod izrazom "sanitetski brod ili plovni objekt" podrazumijeva se svako sredstvo sanitetskog transporta na vodi;

(j) pod izrazom "sanitetski zrakoplov" podrazumijeva se svako sredstvo sanitetskog transporta zračnim putem;

(k) pod "stalnim sanitetskim osobljem", "stalnim sanitetskim jedinicama" i "stalnim sredstvima sanitetskog transporta" podrazumijevaju se oni koji su određeni isključivo u sanitetske svrhe na neodređeno vrijeme. "Privremeno sanitetsko osoblje", "privremene sanitetske jedinice" i "privremena sredstva sanitetskog transporta" su oni koji su namijenjeni isključivo za sanitetske svrhe na određeno vreme, u toku cijelog trajanja tog vremena. Ako drukčije nije određeno, pod izrazima "sanitetsko osoblje", "sanitetske jedinice" i "sredstva sanitetskog transporta" podrazumijevaju se osoblje, jedinice i sredstva transporta, kako stalna tako i privremena;

(l) pod izrazom "znak raspoznavanja" podrazumijeva se znak raspoznavanja Crvenog križa, Crvenog polumjeseca ili Crvenog lava u suncu na bijelom polju kad se upotrebljava za zaštitu sanitetskih jedinica i transporta ili sanitetskog i vjerskog osoblja, opreme i materijala;

(m) pod izrazom "signal raspoznavanja" podrazumijevaju se signali ili poruke namijenjene isključivo identifikaciji sanitetskih jedinica ili transporta, predviđeni u Glavi III. Priloga I. uz ovaj protokol.

Član 9.

Polje primjene

1. Ovaj dio čije odredbe imaju za cilj da poboljšavaju sudbinu ranjenika, bolesnika, brodolomnika, primjenjuje se na sve one koji su pod djelovanjem situacije pomenute u članu 1, bez ikakve diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, vjeroispovijesti ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, bogatstvu, rođenju ili drugom statusu, ili na bilo kom drugom sličnom kriterijumu.

2. Odgovarajuće odredbe člana 27. i 32 II. Konvencije primjenjuju se na stalne sanitetske jedinice i sredstva sanitetskog transporta (osim bolničkih brodova na koje se

primenjuje član 25. II. Konvencije) i na njihovo osoblje koje je stavljeno na raspolaganje strani u sukobu iz humanitarnih razloga:

- (a) od strane neutralne ili druge države koja nije strana u tom sukobu;
- (b) od strane priznatog i ovlašćenog društva takve države za pomoć;
- (c) od strane nepristrasne međunarodne humanitarne organizacije.

Član 10.

Zaštita i njega

1. Svi ranjenici, bolesnici i brodolomnici, bilo kojoj strani da pripadaju bit će poštovani i zaštićeni.

2. U svakoj prilici s njima će se postupati humano i oni će u najvećoj mogućoj mjeri i u najkraćem mogućem roku dobiti medicinsku njegu i pomoć koju zahtijeva njihovo stanje. Neće se praviti razlika između njih, zasnovana na bilo kojim drugim kriterijumirna, osim medicinskih.

Član 11.

Zaštita osoba

1. Fizičko ili mentalno zdravlje i integritet osoba koja su u vlasti protivničke strane ili koja su internirana, zadržana u pritvoru ili na drugi način lišena slobode kao posljedica situacije pomenute u članu 1, neće biti ugrožena bilo kakvom neopravdanom radnjom ili propustom. Prema tome, zabranjeno je podvrgnuti osobe pomenute u ovom članu bilo kakvom medicinskom postupku koji ne bi bio motiviran stanjem zdravlja te osobe i koji nije u skladu sa opće usvojenim medicinskim standardima strana koja primjenjuje postupak primijenila na osobe koje su njeni državljani i koje ni na koji način nisu lišene slobode.

2. Naročito je zabranjeno nad tim osobama vršiti čak i sa njihovim pristankom:

- (a) fizičko sakaćenje;
- (b) medicinske ili naučne eksperimente;
- (c) uklanjanje tkiva ili organa radi transplatacije, osim ako su takve radnje opravdane u skladu sa uvjetima predviđenim u stavu 1.

3. Izuzeci od zabrana u stavu 2. (c) mogu se napraviti samo u slučaju davanja krvi za transfuziju ili kože za presađivanje, pod uvjetom da je to dato dobrovoljno i bez ikakve prinude ili navođenja, i tada samo u terapeutske svrhe, pod uvjetima koji su u skladu sa opće usvojenim medicinskim standardima i kontrolom i u interesu kako davaoca tako i primaoca.

4. Svaka namjerna radnja ili propust koji ozbiljno ugrožava fizičko ili mentalno zdravlje ili integritet bilo koje osobe koja je u vlasti neke druge strane a ne one od koje ona zavisi, i kojim se ili krše zabrane iz stava 1. i 2. ili se ne poštuju uvjeti iz stava 3, predstavlja tešku povredu ovog protokola.

5. Osobe pomenute u stavu 1. imaju pravo da odbiju svaku hiruršku intervenciju. U slučaju odbijanja, sanitetsko osoblje će nastojati da dobije pismenu izjavu o tome, koju je potpisao ili priznao pacijent.

6. Svaka strana u sukobu vodit će medicinsku evidenciju o svakom davanju krvi za transfuziju ili kože za presađivanje od osoba pomenutih u stavu 1, ako je to davanje izvršeno

pod odgovornošću te strane. Pored toga, svaka strana u sukobu će nastojati da vodi evidenciju o svim medicinskim postupcima koji su primijenjeni na svaku osobu koja je internirana, stavljena u pritvor ili na drugi način lišena slobode kao posljedica situacije pomenute u članu 1. Ova evidencija će u svako doba biti dostupna sili zaštitnici radi nadzora.

Član 12.

Zaštita sanitetskih jedinica

1. Sanitetske jedinice bit će poštovane i zaštićene u svako doba i neće biti predmet napada.

2. Stav 1. primjenjuje se na civilne sanitetske jedinice, pod uvjetom da:

(a) pripadaju jednoj od strana u sukobu;

(b) su priznate i ovlašćene od nadležnog organa jedne od strana u sukobu, i da;

(c) su ovlašćene u skladu sa članom 9. stav 2. ovog protokola ili članom 27. I. Konvencije.

3. Strane u sukobu pozivaju se da jedna drugoj notificiraju položaj svojih nepokretnih sanitetskih jedinica. Odsustvo takve notifikacije ne oslobađa ni jednu stranu obaveze da postupi u skladu sa odredbama stava 1.

4. Ni pod kojim uvjetima sanitetske jedinice neće biti upotrijebljene da bi se pokušali zaštititi vojni objekti od napada. Kad god je to moguće, strane u sukobu će osigurati da sanitetske jedinice budu tako postavljene da napadi na vojne objekte ne ugroze njihovu sigurnost.

Član 13.

Prestanak zaštite civilnih sanitetskih jedinica

1. Zaštita na koju civilne sanitetske jedinice imaju pravo može prestati samo ako su te jedinice van svoje humanitarne funkcije upotrijebljene za izvršenje radnji štetnih po neprijatelja. Međutim, zaštita može prestati tek poslije opomene kojom je, kad god je to pogodno utvrđen razuman rok i kad taj rok protekne bez djelovanja.

2. Slijedeće radnje neće se smatrati kao štetne za neprijatelja:

(a) da je osoblje jedinice snabdijeveno lakim ličnim oružjem za samoodbranu ili za odbranu ranjenika i bolesnika o kojima se stara;

(b) da jedinicu čuva patrola, straža ili oružana pratnja;

(c) da se u jedinici nalaze lako oružje i municija oduzeta od ranjenika i bolesnika, ali koji još nisu predati nadležnoj službi;

(d) da se pripadnici oružanih snaga ili drugi borci nalaze u jedinici iz medicinskih razloga.

Član 14.

Ograničenje rekvizicije civilnih sanitetskih jedinica

1. Okupirajuća sila je dužna da na okupiranim teritorijama osigura da se i dalje uspješno zadovoljavaju medicinske potrebe civilnog stanovništva.

2. Prema tome, okupirajuća sila ne može rekvirirati civilne sanitetske jedinice, njihovu opremu, materijal i osoblje sve dotle dok su ova sredstva i osoblje potrebni za pružanje medicinskih usluga civilnom stanovništvu i za osiguranje stalne njege i liječenja ranjenika i bolesnika koji se u njima nalaze na liječenju.

3. Okupirajuća sila može rekvirirati naprijed pomenuta sredstva i osoblje pod uvjetom da i dalje poštuju opće propise predviđene u stavu 2. i da se pridržava slijedećih posebnih uvjeta:

(a) da su sredstva potrebna za osiguranje neposredne i adekvatne medicinske pomoći ranjenicima i bolesnicima oružanih snaga okupirajuće sile ili ratnim zarobljenicima;

(b) da se rekvizicija ograniči samo na period vremena dok postoji takva potreba; i

(c) da se istovremeno preduzmu potrebne mjere kako bi se osiguralo da se i dalje zadovoljavaju medicinske potrebe civilnog stanovništva, kao onih ranjenika i bolesnika na liječenju koji bi rekvizicijom bili pogođeni.

Član 15.

Zaštita civilnog, sanitetskog i vjerskog osoblja

1. Civilno sanitetsko osoblje treba da bude poštovano i zaštićeno.

2. U slučaju potrebe, civilnom sanitetskom osoblju treba pružiti svaku moguću pomoć na onim područjima na kojima bi sanitetska služba bila dezorganizirana uslijed ratnih djelovanja.

3. Okupirajuća sila će pružiti svaku pomoć civilnom sanitetskom osoblju na okupiranim teritorijama da bi mu se omogućilo što bolje izvršavanje njegovih humanitarnih zadataka. Okupirajuća sila, ne može zahtijevati od ovog osoblja da u obavljanju svoje dužnosti daje prednost ma kojoj osobi osim ako prednost nije uvjetovana medicinskim razlozima. Ovo osoblje se ne može primoravati ni na kakav rad koji je u suprotnosti sa njegovim humanitarnim pozivom.

4. Civilno sanitetsko osoblje imat će pristupa tamo gdje su njegove usluge prijeko potrebne, a strana u sukobu ima pravo da preduzme mjere kontrole i sigurnosti za koje smatra da su neophodne.

5. Civilno vjersko osoblje treba da bude poštovano i zaštićeno. Odredbe Konvencija i ovog protokola koje se odnose na zaštitu i obilježavanje sanitetskog osoblja, primjenjivat će se i na ovo osoblje.

Član 16.

Opća zaštita medicinskog poziva

1. Niko ne može biti kažnjen za obavljanje aktivnosti medicinskog karaktera koje su u skladu sa medicinskom etikom, bez obzira kome su namijenjene.

2. Osoblje koje se bavi nekim poslom medicinskog karaktera ne može biti prisiljeno da obavlja poslove ili da izvršava zadatke u suprotnosti sa medicinskom etikom ili drugim medicinskim propisima koji štiti ranjenike i bolesnike, ili sa odredbama Konvencija ili ovog protokola, niti se može odreći vršenja poslova predviđenih tim pravilima i propisima.

3. Nijedna osoba koja obavlja medicinsku dužnost ne može biti prisiljena da daje ma kojoj osobi, bilo da ona pripada protivničkoj strani ili njenoj vlastitoj, podatke o ranjenicima i

bolesnicima koje liječi ili koje je liječilo, osim u slučajevima predviđenim zakonima njene zemlje, ako bi po njenoj procjeni takvi podaci mogli imati štetne posljedice za ranjenike i bolesnike ili za njihove obitelji. Međutim, i pored ovoga, propisi kojima se regulira obavezna prijava zaraznih oboljenja moraju se poštovati.

Član 17.

Uloga civilnog stanovništva i društava za pomoć

1. Civilno stanovništvo je dužno da poštuje ranjenike, bolesnike i brodolomnike, čak i kada oni pripadaju protivničkoj strani, i nad njima se ne smije vršiti akt nasilja. Civilno stanovništvo i društva za pomoć, kao što su nacionalna društva Crvenog križa (Crvenog polumjeseca i Crvenog lava i sunca) ovlašćeni su, čak i u zaposjednutim i okupiranim teritorijama, da prikupljaju ranjenike, bolesnike i brodolomnike i da se o njima brinu, čak i na svoju inicijativu. Niko ne može biti uznemiravan, proganjan, osuđivan ili kažnjavao zbog takvih humanih djela.

2. Strane u sukobu mogu se obratiti civilnom stanovništvu i društvima za pomoć pomenutim u stavu 1. da prikupljaju ranjenike bolesnike i brodolomnike i da se o njima brinu, pa čak i da pronalaze mrtve i daju podatke o mjestu gde se oni nalaze; one će pružiti zaštitu i potrebne olakšice onima koji se ovom pozivu budu odazvali. U slučaju kada protivnička strana zauzme ili ponovo uspostavi kontrolu nad odnosnom oblašću, ona je dužna da i dalje osigurava ovu zaštitu i olakšice sve dok su one potrebne.

Član 18.

Obilježavanje

1. Svaka strana u sukobu mora nastojati da budu obilježeni sanitetsko vjersko osoblje, kao i sanitetske jedinice i sanitetska transportna sredstva.

2. Svaka strana u sukobu treba, isto tako, da nastoji da usvoji i da u praksi primijeni metode i postupke koji će omogućiti da se obilježavanje sanitetskih jedinica i sredstava sanitetskog transporta izvrši upotrebom znaka raspoznavanja i signala raspoznavanja.

3. Na okupiranim teritorijama i u zonama u kojima se odvijaju borbena djelovanja ili gdje je vjerovatno da će se odvijati, civilno sanitetsko osoblje i civilno vjersko osoblje raspoznaje se, po općem pravilu, po znaku raspoznavanja i na osnovu posebne lične karte, kojima potvrđuje svoj status.

4. Po odobrenju nadležnog organa, sanitetske jedinice i sanitetska transportna sredstva obilježavaju se znakom raspoznavanja. Brodovi i manja plovila, pomenuta u članu 22. ovog protokola, obilježavaju se po odbredbama II. konvencije.

5. Osim znaka raspoznavanja, strana u sukobu može, shodno odredbama Glave III. Priloga II ovog protokola, odobriti upotrebu i drugih signala raspoznavanja da bi omogućila obilježavanje sanitetskih jedinica i sredstava sanitetskog transporta. Izuzetno, u posebnim slučajevima predviđenim u pomenutoj glavi, sredstva sanitetskog transporta mogu se koristiti signalima raspoznavanja bez isticanja znaka raspoznavanja.

6. Primjena odredaba predviđenih stavovima 1. do 5. regulirana je propisima glava I. do III. Priloga I. ovog protokola. Signali opisani u Glavi III. Priloga I. namijenjeni isključivo za korišćenje od strane sanitetskih jedinica i sredstava sanitetskog transporta, mogu biti

korišćeni samo kako je predviđeno u pomenutoj glavi, tj. da bi se omogućila identifikacija sanitetskih jedinica i sredstava sanitetskog transporta.

7.Ovim članom ne odobrava se šire korišćenje znaka raspoznavanja u vrijeme mira od onog koje je predviđeno članom 44. I. konvencije.

8.Odredbe Konvencija i ovog protokola koje se odnose na kontrolu korišćenja znaka raspoznavanja i na sprječavanje i suzbijanje njegove zloupotrebe primjenjivat će se na signale raspoznavanja.

Član 19.

Neutralne države i druge države koje nisu strane u sukobu

Neutralne države i druge države koje nisu strane u sukobu primjenjivat će odgovarajuće odredbe ovog protokola na osobe koje su Protokolom zaštićene a koje mogu biti prihvaćene ili internirane na njihove teritorije, kao i na mrtve koji su pripadali stranama u tom sukobu ukoliko bi ih one našle.

Član 20.

Zabrana represalija

Zabranjene su mjere represalija protiv osoblja i dobara zaštićenih ovim dijelom Protokola.

ODJELJAK II.

SANITETSKI TRANSPORTI

Član 21.

Sanitetska vozila

Sanitetska vozila treba da budu poštovana i zaštićena na način koji je Konvencijama i ovim protokolom predviđen za pokretne sanitetske jedinice.

Član 22.

Bolnički brodovi i manja obalska plovila za spasavanje

1. Odredbe Konvencija koje se odnose:

- (a) na brodove navedene u članovima 22, 24, 25. i 27. II. konvencije,
- (b) na njihove čamce za spasavanje i njihova manja plovila,
- (c) na njihovo osoblje i opremu,
- (d) na ranjenike, bolesnike i brodolomnike koji se na njima nalaze,

primjenjivat će se na isti način dok ti brodovi, brodski čamci za spasavanje ili manja plovila prevoze civilne ranjenike, bolesnike i brodolomnike koji ne pripadaju ni jednoj od kategorija pomenutih u članu 13. II. konvencije. Osim toga, ovi civili ne mogu biti ni predati ni jednoj stranoj zemlji, ni zarobljeni na moru. Ako se nađu u vlasti neke strane u sukobu koja nije njihova, na njih će se primijenjivati IV. konvencija i ovaj protokol.

2. Zaštita koja se Konvencijama osigurava brodovima navedenim u članu 25. II. konvencije odnosi se i na bolničke brodove stavljene na raspolaganje jednoj strani u sukobu u humanitarne svrhe od strane:

(a) neke neutralne države ili države koja nije strana u sukobu, ili

(b) neke nepristrasne međunarodne organizacije humanitarnog karaktera, pod uvjetom da se u oba slučaja poštuju uvjeti propisani u tom članu.

3. Manja plovila navedena u članu 27. II. konvencije uživaju zaštitu čak i u slučajevima kada nije izvršena notifikacija predviđena istim članom. Strane u sukobu su pozvane da se, bez obzira na to, međusobno obavještavaju o svim pojedinostima koje se odnose na ta manja plovila i koje će omogućiti da se ona lakše identificiraju i raspoznaju.

Član 23.

Drugi sanitetski brodovi i manja plovila

1. Sanitetski brodovi i manja plovila, osim onih navedenih u članu 22. ovog protokola i članu 38. II. konvencije, bilo na moru ili u drugim vodama, treba da budu poštovani i zaštićeni na način koji je Konvencijama i ovim protokolom predviđen za pokretne sanitetske jedinice. Efikasnu zaštitu ovih plovnih objekata moguće je ostvariti samo ako se oni budu mogli identificirati i raspoznati kao sanitetski brodovi i manja plovila, radi čega i oni treba da budu obilježeni znakom raspoznavanja i treba da se što je moguće više prilagode odredbama člana 43. stav 2. II. konvencije.

2. Brodovi i manja plovila navedeni u stavu 1. podvrgavaju se ratnom pravu. Svaki ratni brod koji plovi na površini, a ima mogućnost da osigura da se njegovo naređenje odmah izvrši, može brodovima i manjim plovilima narediti da se zaustave, da se udalje ili da promijene određeni kurs, a oni su dužni da se pokoravaju svakom naređenju ove vrste. Ovim se plovilima ni na kakav drugi način ne može onemogućiti izvršenje njihovih sanitetskih zadataka sve dok za to postoje potrebe ranjenika, bolesnika i brodolomnika koji se na njima nalaze.

3. Zaštita predviđena u stavu 1. može prestati samo u uvjetima predviđenim u čl. 34. i 35. II. konvencije. Otvoreno odbijanje pokoravanja dobijenom naređenju u skladu sa stavom 2. predstavlja akt štetan za neprijatelja u smislu člana 34. II. konvencije.

4. Strana u sukobu dostavit će protivničkoj strani, što je moguće ranije prije polaska, notifikaciju sa: imenom, karakteristikama, predviđenim satom polaska, pravcem kretanja i približnom brzinom sanitetskog broda ili plovila, a naročito kad se radi o brodu veće tonaže od preko 2.000 bruto registarskih tona, a treba da dostavi i sve druge podatke koji bi olakšali identifikaciju i raspoznavanje. Protivnička strana je dužna da potvrdi prijem ovih podataka.

5. Odredbe člana 37. II. konvencije primijenjuju se i na sanitetsko i vjersko osoblje koje se nalazi na tim brodovima i manjim plovilima.

6. Odgovarajuće odredbe II. konvencije primijenjuju se na ranjenike, bolesnike i brodolomnike koji pripadaju kategorijama predviđenim članom 13. II. konvencije i članom 44. ovog protokola koji se nalaze na tim sanitetskim brodovima i plovilima. Civilne osobe ranjene, oboljele i brodolomnici, koji ne pripadaju ni jednoj kategoriji predviđenoj u članu 13. II. konvencije, ne treba, ako su na moru, niti da budu predata nekoj stranoj zemlji, niti su obavezna da napuste brod ili plovilo; ako se ipak nađu u vlasti strane u sukobu koja nije njihova, na njih će se primijenjivati IV. konvencija i ovaj protokol.

Član 24.

Zaštita sanitetskih zrakoplova

Sanitetski zrakoplovi treba da budu poštovani i zaštićeni u skladu sa propisima ovog dijela.

Član 25.

Sanitetski zrakoplovi u zonama koje ne kontrolira protivnička strana

U zonama na kopnu u kojima stvarnu vlast imaju prijateljske snage, ili u pomorskim zonama u kojima protivnička strana nema stvarnu vlast kao i u njihovom zračnom prostoru, poštovanje i zaštita sanitetskih zrakoplova jedne strane u sukobu ne zavisi od sporazuma sa protivničkom stranom. Strana u sukobu koja na takav način koristi sanitetske zrakoplove u ovim zonama moći će, međutim, u cilju poboljšanja njihove sigurnosti, da protivničkoj strani uputi notifikaciju predviđenu članom 29. a naročito kad ovi zrakoplovi prilikom leta dolaze u domet sistema oružja zemlja - zrak protivničke strane.

Član 26.

Sanitetski zrakoplovi u zonama dodira ili sličnim zonama

1. U dijelovima zone dodira u kojima stvarnu vlast imaju prijateljske snage, zatim u zonama u kojima nije jasno izražena ničija prevlast, kao i u odgovajućem zračnom prostoru, zaštita sanitetskih zrakoplova može biti potpuno uspješna samo ako je postignut prethodni sporazum između nadležnih vojnih vlasti strana u sukobu kao što je predviđeno u članu 29. U nedostatku takvog sporazuma, sanitetski zrakoplovi letjet će na vlastiti rizik; sanitetski zrakoplovi treba ipak da budu poštovani kada budu prepoznati kao takvi.

2. Pod izrazom "zona dodira" podrazumijeva se svaka kopnena zona u kojoj su utvrđeni dijelovi protivničkih snaga u dodiru jednih s drugima, a naročito tamo gdje su oni izloženi direktnom gađanju sa zemlje.

Član 27.

Sanitetski zrakoplovi u zonama sa prevlašću protivničke strane

1. Sanitetski zrakoplovi strane u sukobu bit će zaštićeni i za vrijeme nadlijetanja kopnenih ili pomorskih zona u stvarnoj vlasti protivničke strane, pod uvjetom da su prethodno za takve letove dobili saglasnost nadležnih vlasti te protivničke strane.

2. Sanitetski zrakoplov koji nadlijeće zonu nad kojom stvarnu vlast ima protivnička strana, u nedostatku saglasnosti predviđene stavom 1, ili ako takvu saglasnost prekrši uslijed pogreške u navigaciji ili hitnog ugrožavanja sigurnosti leta, dužan je da učini sve što je u njegovoj moći da bi bio identificiran i da o tome obavijesti protivničku stranu. Čim protivnička strana prepozna takav sanitetski zrakoplov, treba da preduzme potrebne razumne napore da mu naredi da se spusti na zemlju ili na more, shodno odredbama člana 30. stav 1. ili da preduzme druge mjere u cilju zaštite vlastitih interesa i davanja zrakoplovu u oba slučaja vremena da izvrši naređenje, prije nego što pribjegne napadu na njega.

Član 28.

Ograničenje upotrebe sanitetskih zrakoplova

1. Zabranjeno je stranama u sukobu da koriste svoje sanitetske zrakoplove u pokušaju da postignu vojnu prednost nad protivničkom stranom. Prisustvo sanitetskih zrakoplova ne smije se koristiti da se njima nastoji da se vojni objekti zaštite od napada.

2. Sanitetski zrakoplovi se ne smiju koristiti za prikupljanje ili prenošenje podataka obavještajnog karaktera i ne smiju prenositi materijal namjenjen ovim ciljevima. Njima je zabranjeno da prevoze osoblje ili toware koji nisu obuhvaćeni odredbom člana 8. stav 6. Prijevoz ovim avionima lične opreme onih koji se u njima nalaze ili materijala koji je namjenjen isključivo olakšanju navigacije, veza ili identifikacije, neće se smatrati zabranjenim.

3. Sanitetski zrakoplovi mogu prevoziti samo naoružanje malog kalibra i municiju oduzetu od ranjenika, bolesnika i brodolomnika koji se u njima nalaze, a još nisu predati nadležnoj službi, kao i lako lično naoružanje potrebno sanitetskom osoblju koje se tu nalazi za ličnu odbranu i odbranu ranjenika, bolesnika i brodolomnika o kojima se stara.

4. Za vrijeme letova predviđenih čl.26. i 27., sanitetski zrakoplovi se ne smiju koristiti, osim ako to nije predviđeno prethodnim sporazumom sa protivničkom stranom, za pronalaženje ranjenika, bolesnika i brodolomnika.

Član 29.

Notifikacije i sporazumi u vezi sa sanitetskim zrakoplovima

1. Notifikacije predviđene članom 25. ili zahtjevi za prethodni sporazum predviđeni članovima 26, 27, 28. (stav 4.) ili 31. moraju sadržati: predviđeni broj sanitetskih zrakoplova, plan leta i sredstva obilježavanja; smatra se da notifikacije i zahtjevi znače da će se svaki let obaviti u skladu sa odredbama člana 28.

2. Strana koja primi notifikaciju propisanu članom 25. dužna je da bez odlaganja potvrdi prijem.

3. Strana koja primi zahtjev za sklapanje prethodnog sporazuma u smislu bilo članovima 26, 27. 28. stav 4., bilo člana 31, dužna je da što je pre moguće obavijesti stranu koja je zahtjev uputila:

(a) da zahtjev prihvata,

(b) da zahtjev odbija, ili

(c) da predlaže opravdanu izmjenu zahtjeva. Ona isto tako, može predložiti zabranu ili ograničenje ostalih letova u toj zoni za utvrđeno vrijeme. Ako strana koja je uputila zahtjev prihvati protiv prijedloge, dužna je da drugu stranu obavesti o svom pristanku.

4. Strane će preduzeti potrebne mjere da se omogući efikasno dostavljanje notifikacije i zaključivanje sporazuma.

5. Strane će, isto tako, preduzeti potrebne mjere da se sadržaj ovih notifikacija i sporazuma efikasno dostavi zainteresiranim vojnim jedinicama i da one budu brzo, upoznate sa sredstvima obilježavanja koja će koristiti sanitetski zrakoplovi o kojima je riječ.

Član 30.

Ateriranje i pregled sanitetskih zrakoplova

1. Sanitetski zrakoplovi koji nadlijeću zone nad kojima stvarnu vlast ima protivnička strana ili zone nad kojima niko nema stvarnu vlast, mogu biti primorani da se spuste na zemlju, ili na vodu, prema tome nad kojim prostorom lete, u cilju pregleda predviđenog slijedećim stavovima ovog protokola. Sanitetski zrakoplovi su dužni pokoravati se svakom pozivu ove vrste.

2. Ako se sanitetski zrakoplov spusti na zemlju ili na vodu, na poziv ili iz drugih razloga, on može biti podvrgnut pregledu samo u cilju provjeravanja podataka navedenih u st. 3. i 4. ovog člana. Pregledu se mora pristupiti bez odlaganja i on mora biti brzo završen. Strana koja vrši pregled ne može zahtijevati da ranjenici i bolesnici budu iskrcani iz zrakoplova, osim ako je iskrcavanje prijeko potrebno radi pregleda. Ona mora osigurati da ovaj pregled ili iskrcavanje ne pogoršaju stanje ranjenika i bolesnika.

3. Ako se pregledom utvrdi:

(a) da je zrakoplov sanitetski u smislu člana 8. stav (j);

(b) da ne postupa protivno uvjetima propisanim u članu 28. i

(c) da nije krenuo na let bez prethodnog sporazuma ili da nije prekršio prethodni sporazum ako se on traži,

zrakoplov će se onima koje prevozi, bilo da pripadaju protivničkoj strani, bilo neutralnoj državi ili nekoj državi koja nije strana u sukobu, biti ovlašćen da nastavi svoj let bez zadržavanja.

4. Ako se pregledom utvrdi:

(a) da zrakoplov nije sanitetski u smislu člana 8. stav (j);

(b) da postupa protivno uvjetima propisanim u članu 28. ili

(c) da je na let krenuo bez prethodnog sporazuma ili da je prekršio prethodnu saglasnost, ako se ona traži,

zrakoplov može biti zaplijenjen. Sa svima koje je on prevezio postupit će se u skladu s odgovarajućim odredbama Konvencija i ovog protokola. Ako je zrakoplov u momentu zaplijene bio pretvoren u stalni sanitetski zrakoplov, on se kasnije smije koristiti samo kao sanitetski zrakoplov.

Član 31.

Neutralne države i druge države koje nisu strane u sukobu

1. Sanitetskim zrakoplovima nije dozvoljeno da nadlijeću, niti da se spuštaju na teritoriju neutralne države ili druge države koja nije strana u sukobu, osim ako to nije predviđeno prethodnim sporazumom. Međutim, ako takav sporazum postoji, ovi zrakoplovi se moraju poštovati tokom čitavog leta kao i pri eventualnom slijetanju na tuđu teritoriju. Oni se isto moraju pokoravati svakom pozivu da se spuste na zemlju ili vodu, prema tome nad kojim prostorom lete.

2. Sanitetski zrakoplov koji, u nedostatku sporazuma ili kršeći odredbe sporazuma, nadlijeće teritoriju neutralne države ili druge države koja nije strana u sukobu, bilo uslijed greške u kursu letenja, bilo iz hitnog razloga koji se odnosi na sigurnost leta, treba da nastoji da notificira svoj let i da omogući identifikaciju. Čim ova država prepozna takav sanitetski zrakoplov, ona mora učiniti sve razumne napore da izda naređenje o spuštanju na zemlju ili na vodu, kako je predviđeno u članu 30. stav 1. ili da preduzme druge mjere u cilju zaštite interesa zemlje, odnosno davanja zrakoplovu dovoljno vremena da se spusti na zemlju ili na vodu, prije nego što pribjegne napadu.

3. Ako se sanitetski zrakoplov, u skladu sa sporazumom, ili pod uvjetima navedenim u stavu 2, spusti na zemlju ili vodu na teritoriji neutralne države ili druge države koja nije strana u sukobu, na poziv ili iz drugih razloga, zrakoplov može biti podvrgnut pregledu u cilju utvrđivanja da li je stvarno u pitanju sanitetski zrakoplov. Pregledu se mora pristupiti bez odlaganja i on se mora brzo obaviti. Strana koja vrši pregled ne može zahtijevati da ranjenici i bolesnici, koji pripadaju strani koja zrakoplov koristi, budu iskrcani iz zrakoplova, osim ako je iskrcavanje prijeko potrebno radi pregleda. Ona će nastojati na svaki način da se pregledom ili iskrcavanjem ne pogorša stanje ranjenika i bolesnika. Ako se pregledom utvrdi da je stvarno u pitanju sanitetski zrakoplov, zrakoplov će sa onima koje prevozi, sa izuzetkom onih koji po propisima međunarodnog ratnog prava koji se primjenjuju u oružanim sukobima moraju biti zadržani, biti ovlašćen da nastavi let i uživati će sve pogodne olakšice. Ako se pregledom utvrdi da ovaj zrakoplov nije sanitetski zrakoplov, on će biti zaplijenjen, a sa onima koje prevozi postupat će se po odredbama iz stava 4.

4. Izuzimajući one koji su iskrcani privremeno, ranjenici, bolesnici i brodolomnici iskrcani iz sanitetskog zrakoplova, uz pristanak mjesnih vlasti na teritoriji neutralne države ili druge države koja nije strana u sukobu, bit će, ako nije drukčije dogovoreno između te države i strana u sukobu, zadržani od ove zemlje kad propisi međunarodnog ratnog prava koji se primjenjuju u oružanim sukobima to zahtijevaju, na takav način da im se onemogućiti da ponovo učestvuju u neprijateljstvima. Troškovi liječenja i internacije padaju na teret države kojoj ove osobe pripadaju.

5. Neutralne države ili druge države koje nisu strane u sukobu primijenjivat će na isti način na sve strane u sukobu uvjete i eventualna ograničenja koja se odnose na prelijetanje njihove teritorije od strane sanitetskih zrakoplova ili na spuštanje ovih zrakoplova.

ODJELJAK III.

NESTALE I UMRLE OSOBE

Član 32.

Opće načelo

Uprimjeni ovog odeljka, djelatnost visokih strana ugovornica, strana u sukobu i međunarodnih humanitarnih organizacija navedenih u Konvenciji i ovom protokolu zasniva se u prvom redu na pravu obitelji da saznaju sudbinu svojih članova.

Član 33.

Nestale osobe

1. Čim to okolnosti dozvole, a najkasnije po prestanku aktivnih neprijateljstava, svaka strana u sukobu treba da pronalazi osobe čiji je nestanak objavila protivnička strana. Pomenuta protivnička strana treba da dostavi sve korisne podatke o ovim osobama da bi olakšala njihovo pronalaženje.

2. Da bi olakšala prikupljanje podataka predviđenih u prethodnom stavu za osobe koje ne bi uživale povoljniji tretman po Konvencijama i ovom protokolu, svaka strana u sukobu treba:

(a) da prikupi podatke predviđene u članu 138. IV. konvencije o onim osobama koje su bila pritvorene, uhapšene ili na drugi način lišene slobode, više od dvije nedjelje usled neprijateljstava ili okupacije, kao i o onima koje su umrle za vrijeme zatvora;

(b) da svakom mogućom mjerom olakša i, ako je potrebno sama preduzme traženje i evidentiranje podataka o onim osobama koje su umrle pod drugim okolnostima uslijed neprijateljstava ili okupacije.

3. Podaci o licima čiji je nestanak obavljen primjenom stava 1. i zahtjevi koji se odnose na ove podatke, dostavljaju se bilo direktno, bilo posredstvom sile zaštitnice, Centralnoj agenciji za traženje Međunarodnog komiteta Crvenog križa ili nacionalnih društava Crvenog križa (Crvenog polumjeseca i Crvenog lava i sunca). U slučajevima kada se ovi podaci ne dostavljaju preko Međunarodnog komiteta Crvenog križa i njegove Centralne agencije za traženje, svaka strana u sukobu uredit će da ih dostavi i Centralnoj agenciji za traženje.

4. Strane u sukobu će nastojati sporazumjeti se o odredbama o pravima i dužnostima ekipa za pronalaženje, identifikaciju i uklanjanje mrtvih sa bojišta; ovim odredbama se može predvidjeti da, u slučaju potrebe, osoblje protivničke strane može pratiti ekipe kad ove svoje zadatke obavljaju u zonama koje su pod kontrolom te protivničke strane. Osoblje ovih ekipa uživat će zaštitu i poštovanje kada se bavi isključivo ovim poslovima.

Član 34.

Posmrtni ostaci umrlih osoba

1. Posmrtni ostaci osoba koje su umrle iz razloga vezanih za okupaciju ili za vrijeme zatvora do koga je došlo zbog okupacije ili neprijateljstva, kao i onih osoba koje nisu bile državljani zemlje u kojoj su umrle uslijed neprijateljstava, treba da budu poštovani, a grobovi svih ovih osoba treba da budu poštovani, uredno održavani i obilježavani kako je predviđeno u članu 130. IV. konvencije, sve dotle dok posmrtni ostaci ili grobovi ne budu povoljnije tretirani u smislu Konvencija i ovog protokola.

2. Kada okolnosti i odnosi među protivničkim stranama dopuste, visoke strane ugovornice, na čijim se teritorijama nalaze grobovi, a po potrebi, i druga mjesta u kojima se nalaze posmrtni ostaci osoba umrlih uslijed neprijateljstava, za vrijeme okupacije ili u zatvoru, treba da zaključe sporazume u cilju:

(a) da se članovima obitelji umrlih osoba i zvaničnim predstavnicima Službe za grobove olakša pristup grobovima i da se donesu praktični propisi u vezi sa ovim pristupom;

(b) da se osigura stalna zaštita i uredno održavanje ovih grobova;

(c) da se olakša vraćanje posmrtnih ostataka umrlih osoba i njihovih osobnih stvari zemlji porijekla na njen zahtjev ili na zahtjev obitelji, ako se tome zemlja ne protivi.

3. U nedostatku sporazuma predviđenog u st. 2(b) ili (c), i ako zemlja porijekla ovih umrlih osoba nije spremna da osigura uredno održavanje ovih grobova o svom trošku, visoka strana ugovornica na čijoj se teritoriji nalaze ovi grobovi može ponuditi da olakša vraćanje posmrtnih ostataka zemlji porijekla. Ako ova ponuda ne bi bila prihvaćena u roku od pet godina od dana kada je učinjena, visoka strana ugovornica će moći, pošto o tome propisno obavijesti zemlju porijekla, primjeniti odredbe predviđene u svom zakonodavstvu o grobljima i grobovima.

4. Visoka strana ugovornica na čijoj se teritoriji nalaze grobovi o kojima je riječ u ovom članu, ovlašćena je da vrši ekshumaciju posmrtnih ostataka jedino:

(a) u uvjetima navedenim u st. 2. (c) i 3. ili

(b) kad ekshumaciju zahtijevaju javni interesi, podrazumijevajući tu potrebu iz sanitetskih razloga ili razloga istrage, u kom slučaju visoka strana ugovornica treba u svako doba s poštovanjem

da postupa s posmrtnim ostacima umrlih i da obavijesti zemlju porijekla o namjeri da ih ekshumira, pružajući pri tome tačna obavještenja o predviđenom mjestu za ponovnu sahranu.

DIO III.

METODI I SREDSTVA RATOVANJA STATUS BORACA I RATNIH ZAROBLJENIKA

ODJELJAK I.

METODI I SREDSTVA RATOVANJA

Član 35. Osnovna pravila

1. U svakom oružanom sukobu pravo strana u sukobu da bira metode i sredstva ratovanja nije neograničeno.

2. Zabranjeno je upotrebljavati oružje, projekte i materijal i metode ratovanja koji prouzrokuju suvišne povrede ili nepotrebne patnje.

3. Zabranjeno je primjenjivati metode ili sredstva ratovanja koja su namjenjena ili od kojih se može očekivati da će prouzrokovati opsežna, dugotrajna i ozbiljna oštećenja prirodne okolice.

Član 36.

Nova oružja

U proučavanju, usavršavanju, nabavljanju ili prihvaćanju novog oružja, sredstava ili metoda ratovanja, visoka strana ugovornica je obavezna da utvrdi da li će njegova primjena, u nekim ili svim uvjetima, biti zabranjena ovim protokolom ili nekim drugim pravilom međunarodnog prava koje se primjenjuje na visoku stranu ugovornicu.

Član 37.

Zabrana perfidnih postupaka

1. Zabranjeno je ubijati, ranjavati ili zarobljavati protivnika pribjegavajući perfidnim postupcima. Akti kojima se ulijeva povjerenje protivniku da ga navede da vjeruje da ima pravo, ili da je obavezan da prihvati zaštitu po pravilima međunarodnog prava koja se primenjuje u oružanom sukobu, s namjerom da se iznevjeri to poverenje, predstavljaju perfidne postupke. Slijedeće radnje su primjeri perfidnih postupaka:

(a) pretvaranje da se ima namjera pregovaranja pod zastavom primirja ili predaje;

(b) pretvaranje da je neko nesposoban uslijed rana ili bolesti; (c) pretvaranje daje neko civil, da ima status neborca; i

(d) pretvaranje da se ima zaštićeni status koristeći znakove, ambleme ili uniforme Ujedinjenih naroda ili neutralnih i drugih država koje nisu strane u sukobu.

2. Ratna lukavstva nisu zabranjena. Takva lukavstva su radnje koje su namijenjene da obmanu protivnika ili da ga navedu da se ponaša bezbrižno, ali koje ne krše nijedno pravilo

međunarodnog prava koje se primjenjuje u oružanom sukobu i koje nisu perfidne jer ne ulijevaju povjerenje protivniku u pogledu zaštite po tom pravu. Slijedeći su primjeri takvih ratnih lukavstava: korišćenje kamuflaže, mamaca, lažne operacije i pogrešne informacije.

Član 38.

Priznati znaci

1. Zabranjeno je nepravilno koristiti znak raspoznavanja Crvenog križa, Crvenog polumjeseca ili Crvenog lava i sunca ili druge ambleme, znakove ili signale utvrđene Konvencijama ili ovim protokolom. Također je zabranjeno namjerno zloupotrijebiti u oružanom sukobu druge međunarodno priznate ambleme, znakove ili signale zaštite, uključujući zastavu primirja i zaštitni amblem kulturnih dobara.

2. Zabranjeno je koristiti znak raspoznavanja Ujedinjenih naroda, osim onako kako je odobreno od strane te organizacije.

Član 39.

Nacionalni amblemi

1. Zabranjeno je koristiti u oružanom sukobu zastave ili vojne ambleme, oznake ili uniforme neutralnih ili drugih država koje nisu strane u sukobu.

2. Zabranjeno je koristiti zastave ili vojne znakove, oznake ili uniforme protivničkih strana za vrijeme napada, ili da bi se branile, podstakle, zaštitile ili omele vojne operacije.

3. Nijedna odredba ovog člana ili člana 37. stav 1. (d) ne utiče na postojeća općepriznata pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju na špijunažu ili na korišćenje zastava u vođenju oružanog sukoba na moru.

Član 40.

Milost

Zabranjeno je narediti da ne smije biti preživjelih, kao i prijetiti protivniku u tom smislu ili voditi neprijateljstva na toj osnovi.

Član 41.

Zaštita neprijatelja onesposobljenog za borbu

1. Osoba koja je priznata, ili koja u datim uvjetima treba da bude priznata kao onesposobljena za borbu, ne smije biti predmet napada.

2. Osoba je onesposobljena za borbu ukoliko je:

(a) u vlasti protivničke strane,

(b) jasno izrazila namjeru da se preda, ili

(c) u besvjesnom stanju ili drukčije onesposobljena uslijed rana ili bolesti i prema tome nije u mogućnosti da se sama brani; pod uvjetom da se u svakom takvom slučaju uzdržava od svakog neprijateljskog akta i da ne pokušava da pobjegne .

3. Kada se osobe koje imaju pravo na zakon kao ratni zarobljenici nađu u vlasti protivničke strane pod neuobičajenim okolnostima bitke uslijed kojih je onemogućena njihova evakuacija prerađena u Dijelu III, Odeljak I. III. konvencije, treba da budu oslobođene i treba da se preduzmu sve praktično moguće mjere predostrožnosti da se osigura njihova sigurnost.

Član 42.

Osobe koja se nalaze u zrakoplovu

1. Ni jedna osoba koja iskače padobranom iz zrakoplova u nevolji ne smije biti predmet napada u vrijeme spuštanja.

2. Po spuštanju na zemlju na teritoriji koju kontrolira protivnička strana, osoba koja se spustila padobranom iz zrakoplova u nevolji imat će mogućnost da se preda prije nego što postane meta napada, ukoliko nije očigledno da preduzima akt neprijateljstva.

3. Zračno-desantne jedinice koje se prevoze zrakoplovom nisu zaštićene ovim članom.

ODJELJAK II.

STATUS BORACA I RATNIH ZAROBLJENIKA

Član 43.

Oružane snage

1. Oružane snage strane u sukobu se sastoje od svih organiziranih oružanih snaga, grupa i jedinica, stavljenih pod komandu koja je odgovorna toj strani za rukovođenje svojim potčinjenima čak kada je ta strana zastupljena vladom ili nekom vlašću koju protivnička strana ne priznaje. Ove oružane snage podliježu internom sistemu discipline koji osigurava, između ostalog, poštovanje pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima.

2. Pripadnici oružanih snaga strane u sukobu (osim medicinskog osoblja i svećenika obuhvaćenih članom 33. III. konvencije) su borci, što znači da imaju pravo da direktno učestvuju u neprijateljstvima.

3. Kad god strana u sukobu uključi paramilitarnu organizaciju ili oružanu službu za održavanje reda u svoje oružane snage, ona je dužna da o tome obavijesti druge strane u sukobu.

Član 44.

Borci i ratni zarobljenici

1. Svaki borac, u smislu člana 43, koji se nađe u vlasti protivničke strane, postaje ratni zarobljenik.

2. Iako su svi borci obavezni da se pridržavaju pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanom sukobu, kršenje tih pravila neće lišiti borca njegovog prava da bude borac ili, ako se nađe u vlasti protivničke strane, prava da bude ratni zarobljenik, izuzev u slučajevima predviđenim u st. 3. i 4.

3. Da bi pojačali zaštitu civilnog stanovništva od djelovanja neprijateljstava, borci su dužni da se razlikuju od civilnog stanovništva dok su angažirani u napadu ili u vojnoj

operaciji ili u pripremi za napad. Međutim, s obzirom na to da postoje situacije u oružanim sukobima kada se zbog prirode neprijateljskog napada oružani borac ne može razlikovati od civilnog stanovništva, on će zadržati svoj status borca, pod uvjetom da u takvim situacijama otvoreno nosi svoje oružje:

(a) za vrijeme svakog vojnog angažiranja, i

(b) u toku vremena kada ga protivnik može vidjeti da je angažiran u vojnom razvijanju koje prethodi preduzimanju napada u kome će učestvovati.

Radnje koje odgovaraju uvjetima iz ovog stava neće se smatrati za perfidne u smislu čl. 37. stav 1. (c).

4. Borac koji se nađe u vlasti protivničke strane kada se ogrješi o zahtjeve postavljene u drugoj rečenici stava 3. bit će lišen prava da bude ratni zarobljenik, ali će ipak imati zaštitu jednaku u svakom pogledu sa onom koja se pruža ratnim zarobljenicima na osnovu III. konvencije i ovog protokola. Ova zaštita obuhvaća zaštitu jednake onima koje se priznaju ratnim zarobljenicima po III. konvenciji, u slučaju kada je ta osoba izvedena pred sud i osuđena zbog povreda koje je učinila.

5. Svaki borac koji se nađe u vlasti protivničke strane kada nije angažiran u napadu ili u vojnoj operaciji ili u pripremi za napad neće biti lišen svojih prava da bude borac i ratni zarobljenik zbog svojih ranijih aktivnosti.

6. Ovim članom ne dira se ni u čije pravo da bude ratni zarobljenik shodno članu 4. III. konvencije.

7. Ovaj član nema za cilj da izmjeni opće prihvaćenu praksu država u pogledu nošenja uniforme boraca propisane za redovne uniformirane oružane jedinice strane u sukobu.

8. Pored kategorija osoba pomenutih u članu 13. I. i II. konvencije, svi pripadnici oružanih snaga strane u sukobu, kao što je definirano u članu 43. ovog protokola, imaju pravo na zaštitu na osnovu tih konvencija ako su ranjeni ili bolesni, ili, u slučaju II. konvencije, ako su pretrpjeli brodolom na moru ili na drugim vodama.

Član 45.

Zaštita osoba koje su učestvovala u neprijateljstvima

1. Za osobu koja učestvuje u neprijateljstvima i nađe se u vlasti protivničke strane, pretpostavlja se da je ratni zarobljenik i bit će, prema tome, zaštićena III. konvencijom ako zahtijeva status ratnog zarobljenika, ili ako izgleda da ima pravo na taj status, ili ako strana kojoj pripada zahtijeva takav status u njeno ime notifikacijom sili u čijoj se vlasti nalazi ili sili zaštitnici. Ako se pojavi bilo kakva sumnja da ta osoba ima pravo na status ratnog zarobljenika, ona će i dalje imati takav status i prema tome bit će zaštićena III. konvencijom i ovim protokolom sve do trenutka dok njen status ne odredi nadležni sud.

2. Ako se osoba koja se našla u vlasti protivničke strane ne tretira kao ratni zarobljenik i ta strana treba da joj sudi za povredu koja proizilazi iz neprijateljstava, ta osoba imat će pravo da brani svoje pravo na status ratnog zarobljenika pred sudom i da se o tom pitanju donese presuda. Kad god je moguće, s obzirom na proceduru koja se primjenjuje, ova presuda treba da se donese prije suđenja za povredu. Predstavnici sile zaštitnice su ovlašćeni da prisustvuju sudskom postupku na kome će se ovo pitanje riješiti, ukoliko se, izuzetno, postupak ne vodi in camera, u interesu državne sigurnosti. U tom slučaju, strana koja drži tu osobu obavijestit će o tome silu zaštitnicu.

3. Svaka osoba koja je učestvovala u neprijateljstvima a nema pravo na status ratnog zarobljenika i ne uživa povoljniji tretman prema IV. konvenciji, ima pravo sve vrijeme na zaštitu iz člana 75. ovog protokola. Na okupiranoj teritoriji svaka takva osoba, ukoliko se ne drži zbog toga što se smatra za špijuna, ima također pravo, bez obzira na odredbe člana 5. IV. konvencije, na pravo komuniciranja na osnovu te konvencije.

Član 46.

Špijuni

1. Bez obzira na svaku drugu odredbu Konvencija ili ovog protokola, ni jedan pripadnik oružanih snaga strane u sukobu koji se nađe u vlasti protivničke strane dok je angažiran u špijunaži, nema pravo na status ratnog zarobljenika i može biti tretiran kao špijun.

2. Pripadnik oružanih snaga strane u sukobu koji u ime te strane na teritoriji koju kontrolira protivnička strana prikuplja ili pokušava da prikupi obavještenja, neće se smatrati da je angažiran u špijunaži ako je pri tom u uniformi svojih oružanih snaga.

3. Pripadnik oružanih snaga strane u sukobu koji prebiva na teritoriji koju je okupirala protivnička strana i koji, u ime strane kojoj pripada, prikuplja ili pokušava da prikuplja obavještenja od vojnog značaja na toj teritoriji, neće se smatrati da se bavi špijunažom ukoliko to ne radi lažno se predstavljajući ili svjesno i na tajni način. Dalje, takva osoba neće izgubiti pravo na status ratnog zarobljenika i neće biti tretirana kao špijun ukoliko nije uhvaćena dok se bavila špijunažom.

4. Pripadnik oružanih snaga strane u sukobu koji ne prebiva na teritoriji koju je okupirala protivnička strana i koji se bavi špijunažom na toj teritoriji, neće izgubiti pravo na status ratnog zarobljenika i ne može biti tretiran kao špijun ukoliko nije uhvaćen prije nego što se pridružio oružanim snagama kojima pripada.

Član 47.

Plaćenici

1. Plaćenik nema pravo da bude borac ili ratni zarobljenik.

2. Plaćenik je svaka osoba koja:

(a) je specijalno regrutirana lokalno ili u inozemstvu da bi se borila u oružanom sukobu;

(b) stvarno direktno učestvuje u neprijateljstvima;

(c) je motivirana da učestvuje u neprijateljstvima uglavnom sa željom za ličnom korišću i kojoj je, u stvari, obećana, od strane u sukobu ili u njeno ime, materijalna naknada znatno veća od one koja je obećana ili plaćena borcima sličnog ranga ili funkcije u oružanim snagama te strane;

(d) nije državljanin strane u sukobu niti ima prebivalište na teritoriji koju kontrolira strana u sukobu;

(e) nije pripadnik oružanih snaga strane u sukobu; i

(f) nije poslato od države koja nije strana u sukobu po službenoj dužnosti kao pripadnik njenih oružanih snaga.

DIO IV.

CIVILNO STANOVNIŠTVO

ODJELJAK I.

OPĆA ZAŠTITA OD DJELOVANJA NEPRIJATEUSTAVA

GLAVA I.

OSNOVNO PRAVILO I POLJE PRIMJENE

Član 48.

Osnovno pravilo

Da bi osigurale poštovanje i zaštitu civilnog stanovništva i civilnih objekata, strane u sukobu treba u svako doba da prave razliku između civilnog stanovništva i boraca i između civilnih objekata i vojnih objekata i da, shodno tome, usmjere sve svoje vojne operacije samo protiv vojnih objekata.

Član 49.

Definicija napada i domašaj primjene

1. Pod izrazom "napadi" podrazumijevaju se akti nasilja protiv protivnika, bilo da su ofanzivni ili defanzivni.

2. Odredbe ovog protokola u pogledu napada primjenjuju se na sve napade, bez obzira na kojoj se teritoriji preduzimaju, uključujući nacionalnu teritoriju koja pripada strani u sukobu, ali koja je pod kontrolom protivničke strane.

3. Odredbe ovog odjeljka primjenjuju se na kopneno, zračno ili pomorsko ratovanje koje može pogoditi civilno stanovništvo pojedince civile ili civilne objekte na kopnu. One se dalje primjenjuju na sve napade sa mora ili iz zraka na objekte na kopnu, ali koji inače ne diraju u pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima na moru ili u zraku.

4. Odredbama ovog odjeljka dopunjuju se pravila o humanitarnoj zaštiti sadržana u IV. konvenciji, naročito u Dijelu II te konvencije i u drugim međunarodnim sporazumima koji obavezuju visoke strane ugovornice, kao i druga pravila međunarodnog prava koja se odnose na zaštitu civila ili civilnih objekata na kopnu, na moru ili u zraku protiv djelovanja neprijatelja.

GLAVA II.

CIVILI I CIVILNO STANOVNIŠTVO

Član 50.

Definicija civila i civilnog stanovništva

1. Civil je svaka osoba koja ne pripada jednoj od kategorija osoba navedenih u članu 4A (1), (2), (3) i (6) III. konvencije i u članu 43. ovog protokola. U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrati će se za civila.

2. Pod civilnim stanovništvom podrazumijevaju se sve osobe koje su civili.

3. Prisustvo među civilnim stanovništvom osoba koje nisu obuhvaćene definicijom civila ne lišava stanovništvo njegovog civilnog karaktera.

Član 51. Zaštita civilnog stanovništva

1. Civilno stanovništvo i pojedini civili uživaju opću zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih operacija. Da bi se provela ta zaštita, poštovat će se, u svakoj prilici, slijedeća dodatna pravila, pored drugih primjenjivih pravila međunarodnog prava.

2. Civilno stanovništvo kao takvo, kao i pojedini civili, neće biti predmet napada. Zabranjeni su akti ili prijetnje nasiljem, kojima je glavni cilj da šire teror među civilnim stanovništvom.

3. Civili će uživati zaštitu koja je predviđena u ovom odjeljku ukoliko ne uzimaju direktnog učešća u neprijateljstvima, odnosno za vrijeme dok ne uzimaju direktnog učešća u neprijateljstvima.

4. Zabranjeni su napadi vršeni bez izbora ciljeva. Napadi bez izbora ciljeva su:

(a) napadi koji nisu usmjereni na određeni vojni objekt;

(b) napadi pri kojima se primjenjuje metod ili koristi sredstvo borbe koji ne mogu biti upravljani na određeni vojni objekt; ili

(c) napadi prilikom kojih se primjenjuje metod ili koristi sredstvo borbe čije se djelovanje ne može ograničiti onako kako je to predviđeno ovim protokolom;

te prema tome, u svakom takvom slučaju napadi su takve prirode da pogađaju vojne objekte i civile i civilne objekte bez razlikovanja.

5. Između ostalih, slijedeće vrste napada smatraju se da su izvršene bez izbora ciljeva:

(a) napad bombardiranjem bilo kojom metodom ili sredstvima kojima se niz jasno određenih i različitih vojnih objekata u nekom gradu, selu ili u drugoj zoni koja sadrži sličnu koncentraciju civila i civilnih objekata, tretira kao jedan vojni objekt; i

(b) napad od kojeg se može očekivati da će izazvati usputne gubitke civilnih života, povrede civila, štete na civilnim objektima ili kombinaciju ovih djelovanja, koja bi bila nesrazmjerno velika u odnosu na konkretnu i neposrednu vojnu prednost koja se predviđa.

6. Napadi protiv civilnog stanovništva ili civila represalijama zabranjeni su.

7. Prisustvo ili pokreti civilnog stanovništva ili pojedinih civila neće se koristiti da se izvjesne tačke ili područja učine imunim od vojnih operacija, naročito ne kao pokušaj da se zaštite vojni objekti od napada ili da se štite, favoriziraju ili otežaju vojne operacije. Strane u sukobu neće usmjeriti kretanja civilnog stanovništva ili pojedinih civila da bi pokušale da zaštite vojne objekte od napada ili da zaštite vojne operacije.

8. Nijedna povreda ovih zabrana ne oslobađa strane u sukobu od njihovih pravnih obaveza u pogledu civilnog stanovništva i civila, uključujući obavezu preduzimanja mjera predostrožnosti predviđenih u članu 57.

GLAVA III.

CIVILNI OBJEKTI

Član 52.

Opća zaštita civilnih objekata

1. Civilni objekti ne smiju biti predmet napada ili represalija. Civilni objekti su svi objekti koji nisu vojni objekti definirani u stavu 2.

2. Napadi treba strogo da se ograniče na vojne objekte. Što se tiče objekata, vojni objekti su ograničeni na one koji po svojoj prirodi, lokaciji, namjeni ili korišćenju efikasno doprinose vojnoj akciji i čije potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija u uvjetima koji vladaju u to vrijeme pružaju određenu vojnu prednost.

3. U slučaju da postoji sumnja da li se neki objekt koji je normalno namijenjen za civilne svrhe, kao što su hram, kuća ili druga prebivališta ili škola, koristi tako da daje efikasno doprinos vojnoj akciji, smatrat će se da se ne koristi na taj način.

Član 53.

Zaštita kulturnih objekata i hramova

Ne dirajući u odredbe Haške konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba od 14. maja 1954. godine i drugih odgovarajućih međunarodnih instrumenata, zabranjeno je:

- (a) vršiti bilo kakav neprijateljski akt uperen protiv historijskih spomenika, umjetničkih djela ili hramova koji sačinjavaju kulturno ili duhovno naslijeđe naroda;
- (b) koristiti takve objekte za pomoć vojnim akcijama;
- (c) da takvi objekti budu predmet represalija.

Član 54.

Zaštita objekata neophodnih da bi civilno stanovništvo opstalo

1. Iznurivanje stanovništva glađu kao metod ratovanja zabranjeno je.
2. Zabranjeno je napasti, uništiti, ukloniti ili učiniti nekorisnim objekte potrebne da civilno stanovništvo preživi, kao što su namirnice, poljoprivredne oblasti za proizvodnju hrane, žetva, živa stoka, instalacije za vodu za piće i zalihe i postrojenja za navodnjavanje, sa izričitom namjerom da se toga liši civilno stanovništvo ili protivnička strana zbog vrijednosti koju ti objekti imaju za njihov opstanak, bez obzira na motiv, bilo da bi se stanovništvo iznurivalo glađu ili nagnalo da se iseli, bilo iz nekog drugog motiva.
3. Zabrane iz stava 2. neće se primjenjivati na one objekte koje koristi protivnička strana:
 - (a) za održavanje samo članova njenih oružanih snaga; ili
 - (b) ako ne za održavanje, onda kao direktnu pomoć vojnoj akciji pod uvjetom, međutim, da ni u kom slučaju protiv tih objekata neće biti preduzete akcije za koje se može očekivati da će ostaviti civilno stanovništvo sa neodgovarajućom hranom ili vodom, što bi prouzrokovalo njegovo gladovanje ili ga nagnalo na pokret.
4. Ovi objekti ne smiju biti predmet represalija.
5. S obzirom na vitalne potrebe bilo koje strane u sukobu u odbrani nacionalne teritorije od invazije, odstupanje od zabrana sadržanih u stavu 2. može biti dozvoljeno strani u sukobu u okviru takve teritorije koja je pod njenom kontrolom kad to zahtijevaju i operativne vojne potrebe.

Član 55.

Zaštita prirodne okoline

1. U ratovanju se mora obratiti pažnja da se prirodna okolica zaštititi od obimnog, dugotrajnog i ozbiljnog oštećenja. Ova zaštita obuhvaća i zabranu korišćenja metoda ili sredstava ratovanja i čiji je cilj ili od kojih se može očekivati da prouzrokuju takvo oštećenje prirodne okoline i da time štete zdravlju ili opstanku stanovništva.

2. Napadi na prirodnu okolinu represalijama zabranjeni su.

Član 56.

Zaštita građana i instalacija koje sadrže opasne sile

1. Građevine ili instalacije koje sadrže opasne sile, tj. brane, nasipi i nuklearne elektrane za proizvodnju energije, ne smiju biti predmet napada, čak ni tamo gdje su to vojni objekti, ukoliko bi takav napad mogao prouzrokovati oslobađanje opasnih sila i, prema tome, i velike gubitke među civilnim stanovništvom. Drugi vojni objekti locirani kod ovih građevina ili instalacija ili u njihovoj blizini, ne smiju biti predmet napada ako bi takav napad mogao prouzrokovati oslobađanje opasnih sila iz građevina ili instalacija i dovesti do teških gubitaka među civilnim stanovništvom.

2. Posebna zaštita od napada predviđena u stavu 1. prestaje:

(a) kada su u pitanju brane ili nasipi, samo ako se koriste za neku drugu a ne svoju normalnu namjenu i kao redovna, značajna i neposredna podrška vojnim operacijama i ako je takav napad jedini mogući način da se spriječi takva podrška;

(b) kada je u pitanju nuklearna centrala za proizvodnju električne energije, samo ako ona snabdijevajući električnom energijom daje redovnu, značajnu i neposrednu podršku vojnim operacijama i ako je takav napad jedini mogući način da se spriječi takva podrška;

(c) kada su u pitanju drugi vojni objekti locirani kod ovih građevina ili instalacija ili u njihovoj blizini, samo ako se oni koriste kao redovna, značajna i direktna podrška vojnim operacijama i ako je takav napad jedini mogući način da se spriječi takva podrška.

3. U svim slučajevima, civilno stanovništvo i pojedini civili će i dalje imati svu zaštitu po međunarodnom pravu uključujući zaštitu mjerama predostrožnosti predviđenih u članu 57. Ukoliko zaštita prestaje i neke od građevina, instalacija ili vojni objekti navedeni u stavu 1. budu napadnuti, preduzet će se sve praktične mjere predostrožnosti da bi se izbjeglo oslobađanje opasnih sila.

4. Zabranjeno je da bilo koje građevine, instalacije ili vojni objekti pomenuti u stavu 1. budu predmet represalija.

5. Strane u sukobu nastojat će da izbjegnju postavljanje vojnih objekata u blizini građevina ili instalacija pomenutih u stavu 1. Ipak, instalacije podignute samo u svrhu odbrane zaštićenih građevina i instalacija od napada dopuštene su i neće same biti predmet napada pod uvjetom da se ne koriste u neprijateljske svrhe, osim za odbrambene akcije potrebne da se odgovori na napade na zaštićene građevine ili instalacije, i da je njihovo naoružanje ograničeno na oružje koje omogućuje samo da se odbije neprijateljska akcija protiv zaštićenih građevina ili instalacija.

6. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu pozivaju se da zaključe između sebe i druge sporazume da bi osigurale dodatnu zaštitu objekata koji sadrže opasne sile.

7. Da bi se olakšala identifikacija objekata zaštićenih ovim članom, strane u sukobu ih mogu označiti specijalnim znakom koji se sastoji od grupe od tri svijetlo narandžasta kruga

postavljena na istoj osnovi, kako je određeno u članu 16. priloga I ovog protokola. Nepostojanje ovakve oznake ni u kom slučaju ne oslobađa stranu u sukobu njenih obaveza iz ovog člana.

GLAVA IV.

MJERE PREDOSTROŽNOSTI

Član 57.

Predostrožnost pri napadu

1. U provođenju vojnih operacija mora se stalno voditi računa o tome da se poštede civilno stanovništvo, civili i civilni objekti.

2. U vezi s napadima moraju se preduzeti slijedeće mjere:

(a) oni koji planiraju ili odlučuju o napadu dužni su:

(i.) da preduzmu sve što je moguće da provjere da objekti koje će napasti nisu ni civili ni civilni objekti, i da nisu obuhvaćeni posebnom zaštitom već da su vojni objekti u smislu stava 2. člana 52. i da odredbama ovog protokola nije zabranjeno napadati ih:

(ii.) da preduzmu sve moguće mjere predostrožnosti pri izboru sredstava i metoda napada da bi se izbjegli, i u svakom slučaju sveli na minimum slučajni gubici života civila, povreda civila i oštećenje civilnih objekata;

(iii.) uzdržati se od odluke da se krene u bilo koji napad od koga se može očekivati da će prouzrokovati slučajne gubitke života civila, povreda civila, oštećenje civilnih objekata ili kombinaciju toga, koji bi bili nesrazmjerno veliki u odnosu na predviđenu konkretnu i direktnu vojnu prednost;

(b) napad treba da bude anuliran ili prekinut ako postane jasno da cilj nije vojni ili da je obuhvaćen posebnom zaštitom, ili da se može očekivati da će prouzrokovati slučajne gubitke života civila, povreda civila, oštećenja civilnih objekata ili kombinaciju toga, koji bi bili nesrazmjerno veliki u odnosu na predviđenu konkretnu i direktnu vojnu prednost;

(c) davanje unaprijed efikasnog upozorenja o napadu koji može ugroziti civilno stanovništvo, osim ako okolnosti to ne dopuštaju.

3. Kada je moguć izbor između nekoliko vojnih objekata, pri čemu će se dobiti slična vojna prednost, odabrat će se onaj objekt kod koga se očekuje da će napad prouzrokovati najmanju opasnost po živote civila i oštećenje civilnih objekata.

4. U vođenju vojnih operacija na moru ili zraku svaka strana u sukobu mora, u skladu sa svojim pravima i dužnostima po pravilima međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanom sukobu, preduzeti sve razumne mjere predostrožnosti da bi se izbjegli gubici života civila i oštećenje civilnih objekata.

5. Ni jedna odredba ovog člana ne može se protumačiti tako da odobrava bilo kakav napad na civilno stanovništvo, civile ili civilne objekte.

Član 58.

Predostrožnost protiv posljedica napada

Strane u sukobu u najvećem stepenu dužne su da:

(a) ne dirajući u odredbe člana 49. IV. konvencije, nastoje ukloniti civilno stanovništvo, pojedine civile i civilne objekte pod njihovom upravom iz okoline vojnih objekata;

(b) izbjegavaju lociranje vojnih objekata u okviru ili blizu gusto naseljenih područja;

(c) preduzmu ostale potrebne mjere predostrožnosti da zaštite civilno stanovništvo, pojedine civile i civilne objekte pod njihovom upravom od opasnosti koje proizilaze iz vojnih operacija.

GLAVA V.

MJESTA I ZONE POD POSEBNOM ZAŠTITOM

Član 59.

Nebranjena mjesta

1. Stranama u sukobu zabranjeno je da bilo kojim sredstvima napadaju nebranjena mjesta.

2. Odgovarajuće vlasti strane u sukobu mogu proglasiti kao nebranjeno mjesto svako naseljeno mjesto blizu, ili u zoni gdje su oružane snage u dodiru, koje je otvoreno za okupaciju od protivničke strane. Takvo mjesto mora ispunjavati slijedeće uvjete:

(a) svi borci, pokretno oružje i pokretna vojna oprema moraju biti evakuirani;

(b) nepokretne vojne instalacije ili ustanove ne smiju se nikako koristiti za neprijateljstva;

(c) vlasti ili stanovništvo ne smiju preduzimati nikakav neprijateljski akt;

(d) ne smiju se preduzeti nikakve akcije za podršku vojnim operacijama.

3. Prisustvo na ovom mjestu lica posebno zaštićenih Konvencijama i ovim protokolom, i policijskih snaga zadržanih isključivo u cilju održavanja zakona i reda, nije u suprotnosti sa uvjetima postavljenim u stavu 2.

4. Izjava data na osnovu stava 2. upućuje se protivničkoj strani i u njoj treba da se definiraju i što preciznije opišu granice nebranjenog mesta. Strana u sukobu kojoj je upućena izjava treba da potvrdi prijem i da tretira to mjesto kao nebranjeno mjesto, osim ako uvjeti postavljeni u stavu 2. nisu stvarno ispunjeni, u kom slučaju će odmah obavijestiti stranu koja je dala izjavu. Čak i ako uvjeti postavljeni u stavu 2. nisu ispunjeni, mjesto treba i dalje da uživa zaštitu osiguranu drugim odredbama ovog protokola i drugim pravilima međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanom sukobu.

5. Strane u sukobu mogu se dogovoriti o ustanovljenju nebranjenih mjesta čak i ako takva mjesta ne ispunjavaju uvjete postavljene u stavu 2. Sporazumom treba da se definiraju i što preciznije opišu granice nebranjenog mjesta; ako je to potrebno može se utvrditi i način nadzora.

6. Strana koja kontrolira mjesto koje je predmet takvog sporazuma mora ga označiti, koliko god je moguće, takvim znacima s kojima će moći da se složi druga strana, koje treba istaći tamo gdje su jasno vidljivi, naročito na njegovim perimetrima i granicama i na autoputevima.

7. Mjesto gubi svoj status nebranjenog mjesta kada prestane da ispunjava uvjete postavljene u stavu 2. ili sporazumno, kako je navedeno u stavu 5. U tom slučaju mjesto će i dalje uživati zaštitu predviđenu drugim odredbama ovog protokola i drugim pravilima međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanom sukobu.

Član 60.

Demilitarizirane zone

1. Stranama u sukobu zabranjeno je da prošire svoje vojne operacije na zone o kojima su se sporazumom dogovorile da imaju status demilitarizirane zone, ukoliko je to u suprotnosti s odredbama tog sporazuma.

2. Sporazum treba da bude izričit, može biti zaključen usmeno ili pismeno, direktno ili preko sile zaštitnice ili bilo koje nepristrasne humanitarne organizacije, i može da se sastoji od recipročnih i podudarnih izjava. Sporazum se može zaključiti u doba mira, kao i poslije izbijanja neprijateljstava, i u njemu treba da se definiraju i što je moguće preciznije opišu granice demilitarizirane zone, a ako je to potrebno, i da se utvrdi način nadzora.

3. Predmet takvog sporazuma treba da bude normalno svaka zona koja ispunjava sljedeće uvjete:

(a) svi borci, pokretno oružje i pokretna vojna oprema treba da budu evakuirani;

(b) nikakve nepokretne vojne instalacije ili ustanove ne smiju se koristiti za akte neprijateljstava;

(c) vlasti ili stanovništvo ne smiju preduzimati nikakav neprijateljski akt; i

(d) svaka aktivnost vezana za vojne napore mora prestati .

Strane u sukobu trebaju se sporazumjeti o tumačenju uvjeta postavljenog u tački (d) i o licima koja se mogu primiti u demilitariziranu zonu pored onih koja su pomenuta u stavu 4.

4. Prisustvo osoba u ovoj zoni posebno zaštićenih Konvencijama i ovim protokolom i policijskih snaga zadržanih isključivo u cilju održavanja zakona reda, nije u suprotnosti sa uvjetima postavljenim u stavu 3.

5. Strana koja kontrolira takvu zonu mora je označiti koliko god je to moguće takvim znacima s kojima će se moći složiti druga strana, koje treba istaći tamo gdje su jasno vidljivi, naročito na njenim perimetrima i granicama i na autoputevima.

6. Ako se borba primakne blizu demilitarizirane zone, i ako se strane u sukobu tako sporazumiju, nijedna od njih ne može da koristi tu zonu za svrhe vezane za vođenje vojnih operacija ili jednostrano ukinuti njen status.

7. Ako jedna strana u sukobu učini materijalnu povredu odredaba st. 3. ili 6, druga strana bit će oslobođena svojih obaveza iz sporazuma kojim se zoni daje status demilitarizirane zone. U tom slučaju zona gubi svoj status, ali će i dalje uživati zaštitu osiguranu drugim odredbama ovog protokola i drugim pravilima međunarodnog prava koji se primenjuju u oružanom sukobu.

GLAVA VI.

CIVILNA ZAŠTITA

Član 61.

Definicija i polje primjene

U smislu ovog protokola:

(a) pod izrazom "civilna zaštita" podrazumijeva se vršenje nekih ili svih niže navedenih humanitarnih aktivnosti s ciljem da se civilno stanovništvo zaštiti od opasnosti od neprijateljstava ili nesreće i da mu se pomogne da savlada njihovo neposredno djelovanje, kao i da se osiguraju uvjeti potrebni za njegov opstanak. Ti zadaci su slijedeći:

- (i.) služba uzbune;
- (ii.) evakuacija;
- (iii.) stavljanje na raspolaganje i organiziranje skloništa;
- (iv.) primjena mjera zamračenja;
- (v.) spasavanje;
- (vi.) sanitetska služba, uključujući prvu pomoć i vjersku pomoć;
- (vii.) borba protiv požara;
- (viii.) otkrivanje i označavanje opasnih zona;
- (ix.) dekontaminacija i druge slične mjere zaštite;
- (x.) pružanje hitnog smještaja i snabdijevanja;
- (xi.) hitna pomoć u uspostavljanju i održavanju redu u postradalim zonama;
- (xii.) hitno uspostavljanje prijeko potrebnih službi od javnog interesa;
- (xiii.) hitno sahranjivanje;
- (xiv.) pomoć u očuvanju dobara bitnih za opstanak;
- (xv.) dopunske aktivnosti potrebne za vršenje bilo kojih naprijed navedenih zadataka, uključujući ali ne i ograničavajući se na planiranje i organizaciju;

(b) pod izrazom "organizacije civilne zaštite" podrazumijevaju se one ustanove i druge jedinice koje je nadležni organ strane u sukobu organizirao ili ovlastio da vrše bilo koji od zadataka navedenih u podtački (a) i koje su isključivo namijenjene i koriste se za te zadatke;

(c) pod izrazom "osoblje" organizacija civilne zaštite podrazumijevaju se osobe koje je strana u sukobu odredila isključivo za vršenje zadataka navedenih u tački (a) uključujući i osoblje koje je nadležni organ te strane odredio isključivo za upravljanje tim organizacijama;

(d) pod izrazom "materijal" organizacija civilne zaštite podrazumijevaju se oprema, snabdijevanje i sredstva transporta koje ove organizacije koriste za vršenje zadataka navedenih u tački (a).

Član 62.

Opća zaštita

1. Civilne organizacije civilne zaštite i njihovo osoblje bit će poštovani i zaštićeni u skladu sa odredbama ovog protokola, naročito odredbama ovog odjeljka. One imaju pravo da vrše zadatke civilne zaštite, osim u slučaju imperativnih vojnih potreba.

2. Odredbe stava 1. primjenjuju se također na civile koji, iako nisu članovi organizacija civilne zaštite, odgovore na apel nadležnih vlasti i vrše zadatke civilne zaštite pod njihovom kontrolom.

3. Zgrade i materijal koji se koriste za ciljeve civilne zaštite i skloništa namijenjena civilnom stanovništvu obuhvaćeni su članom 52. Predmeti koji se, koriste za ciljeve civilne zaštite ne mogu biti uništeni ili izuzeti od svoje namjene, osim ukoliko to ne učini strana kojoj pripadaju.

Član 63.

Civilna zaštita na okupiranim teritorijama

1. Na okupiranim teritorijama organizacije civilne zaštite dobit će od vlasti olakšice koje su potrebne za vršenje njihovih zadataka. Ni pod kojim okolnostima njihovo osoblje neće biti primorano da obavlja aktivnosti koje bi ometale pravilno vršenje tih zadataka. Okupirajuća sila ne može mijenjati, strukturu ili osoblje tih organizacija na način koji bi mogao ugroziti efikasno vršenje njihove misije. Od ovih organizacija neće se tražiti da daju prvenstvo građanima ili interesima te sile.

2. Okupirajuća sila ne može natjerati, prinuditi ili navesti civilne organizacije civilne zaštite da vrše svoje zadatke na bilo koji način koji je štetan za interese civilnog stanovništva.

3. Okupirajuća sila može razoružati osoblje civilne zaštite iz razloga sigurnosti.

4. Okupirajuća sila ne može odvratiti od pravilne upotrebe niti rekvirirati zgrade ili materijal koji pripada ili koji koriste organizacije civilne zaštite ako bi to odvracanje ili rekvizicija bili štetni po civilno stanovništvo.

5. Okupirajuća sila može rekvirirati ili izmijeniti namjenu tih sredstava pod uvjetom da se poštuje opće pravilo iz stava 4. i da su ispunjeni slijedeći posebni uvjeti:

(a) da su zgrade ili materijal potrebni za druge potrebe civilnog stanovništva;

(b) da rekvizicija ili izmjena namjene traje samo dok postoji takva potreba.

6. Okupirajuća sila ne može izmijeniti namjenu niti rekvirirati skloništa koja su predviđena za upotrebu od strane civilnog stanovništva ili za potrebe takvog stanovništva.

Član 64.

Civilne organizacije civilne zaštite neutralnih ili drugih država koje

nisu strane u sukobu i međunarodnih koordinirajućih organizacija

1. Članovi 62, 63, 65. i 66. također se primjenjuju na osoblje i materijal civilnih organizacija civilne zaštite neutralnih i drugih država koje nisu strane u sukobu, koje obavljaju zadatke civilne zaštite navedene u članu 61. na teritoriji jedne strane u sukobu, uz saglasnost i pod kontrolom te strane. Notifikacija o takvoj pomoći zainteresiranoj protivničkoj strani izvršit će se što je moguće prije. Ni pod kojim okolnostima takva aktivnost neće se smatrati kao miješanje u sukob. Ova aktivnost će, međutim, biti vršena, vodeći u punoj mjeri računa o interesima sigurnosti zainteresiranih strana u sukobu.

2. Strane u sukobu, koje primaju pomoć o kojoj je riječ u stavu 1, i visoke strane ugovornice koje daju pomoć treba da olakšaju međunarodnu koordinaciju takvih akcija civilne zaštite kad za to postoje razlozi. U tom slučaju odredbe ove glave primjenjuju se na odgovarajuće međunarodne organizacije.

3. Na okupiranim teritorijama okupirajuća sila može isključiti ili ograničiti aktivnost civilnih organizacija civilne zaštite neutralnih ili drugih država, koje nisu strane u sukobu i međunarodnih koordinirajućih organizacija samo ako može osigurati odgovarajuće izvršavanje zadataka civilne zaštite iz vlastitih sredstava ili sredstava okupirane teritorije.

Član 65.

Prestanak zaštite

1. Zaštita na koju imaju pravo civilne organizacije civilne zaštite, njihovo osoblje, zgrade, skloništa i materijal može prestati samo ako se izvrši ili se koriste za izvršenje radnje štetne po neprijatelja, koje su izvan okvira njihovih zadataka. Međutim, zaštita može prestati samo poslije upućivanja opomene kojom je, kad god je moguće, ostavljen razuman rok i tek pošto ta opomena ostane bez djelovanja.

2. Neće se smatrati kao radnje štetne po neprijatelja:

(a) ako se zadaci civilne zaštite vrše pod upravom ili kontrolom vojnih vlasti;

(b) ako civilno osoblje civilne zaštite saraduje sa vojnim osobljem u vršenju zadataka civilne zaštite i ako su vojne osobe pridodate organizacijama civilne zaštite;

(c) ako vršenje zadataka civilne zaštite može usputno da koristi vojnim žrtvama, naročito onim koje su onesposobljene za borbu.

3. Također se neće smatrati kao radnje štetne po neprijatelja ako civilno osoblje civilne zaštite nosi lako lično oružje za održavanje reda ili za samoodbranu. Međutim, u područjima na kojima se vodi kopnena borba ili se očekuje da će se voditi, strane u sukobu preduzet će odgovarajuće mjere da ograniče ovo oružje na ručno, kao što su pištolj i revolveri, kako bi time pomogle da se razlikuje osoblje civilne zaštite od boraca. Iako osoblje civilne zaštite nosi drugo lako lično oružje u tim zonama, ono će ipak biti poštovano i zaštićeno čim bude prepoznato kao takvo.

4. Činjenica da su civilne organizacije civilne zaštite organizirane po vojnom uzoru i obavezna služba u njima ne lišava ih zaštite koju daje ova glava.

Član 66.

Obilježavanje

1. Svaka strana u sukobu nastojat će da osigura da se njene organizacije civilne zaštite, njihovo osoblje, zgrade i materijal mogu identificirati dok su isključivo angažirani na vršenju zadataka civilne zaštite. Skloništa koja su osigurana za civilno stanovništvo identificirat će se na sličan način.

2. Svaka strana u sukobu nastojat će da usvoji i primjenjuje metode i postupke koji će omogućiti da se raspoznaju civilna skloništa i osoblje, zgrade i materijal civilne zaštite, koji nose međunarodni znak raspoznavanja civilne zaštite.

3. Na okupiranim teritorijama i na područjima na kojima se vode borbe ili se očekuje da se mogu voditi, civilno osoblje civilne zaštite bit će identificirano pomoću međunarodnog znaka raspoznavanja civilne zaštite i ličnom kartom koja potvrđuje njihov status.

4. Međunarodni znak raspoznavanja civilne zaštite je ravnokraki plavi trougao na narandžastom polju kad se upotrebljava za zaštitu organizacija civilne zaštite, njihovog osoblja, zgrada i materijala i za civilna skloništa.

5. Pored znaka raspoznavanja, strane u sukobu mogu se složiti o upotrebi signala za raspoznavanje koji služe za identifikaciju civilne zaštite.

6. Primjena odredaba st. 1. do 4. regulirana je Glavom V. Priloga I. uz ovaj protokol.

7. U vrijeme mira, znak opisan u stavu 4. može uz saglasnost nadležnih nacionalnih vlasti, biti korišćen za identifikiranje civilne zaštite.

8. Visoke strane ugovornice, i strane u sukobu preduzimati će mjere potrebne da se kontrolira korišćenje međunarodnog znaka raspoznavanja civilne zaštite i da se spriječe i suzbiju sve njegove zloupotrebe.

9. Identifikacija sanitetskog i vjerskog osoblja civilne zaštite, sanitetskih jedinica i sanitetskih transporta regulirana je članom 18.

Član 67.

Pripadnici oružanih snaga i vojne jedinice dodijeljene organizacijama civilne zaštite

1. Pripadnici oružanih snaga i vojne jedinice dodijeljene organizacijama civilne zaštite bit će poštovane i zaštićene pod uvjetom:

(a) da su to osoblje i te jedinice stalno određeni i isključivo se bave vršenjem bilo kojih od zadataka navedenih u članu 61. ovog protokola;

(b) da to osoblje, ako je tako određeno, ne vrši nikakve druge vojne dužnosti za vrijeme sukoba;

(c) da se to osoblje jasno razlikuje od drugih pripadnika oružanih snaga isticanjem, na vidljiv način, međunarodnog znaka raspoznavanja civilne zaštite koji treba da je što veći, zavisno od okolnosti, i da je takvo osoblje snabdjeveno ličnom kartom predviđenom u Glavi V. Priloga I. uz ovaj protokol koja potvrđuje njegov status;

(d) da su to osoblje i te jedinice snabdjeveni samo lakim i ličnim oružjem za održavanje reda i za samoodbranu. Odredbe člana 65. stav 3. ovog protokola također se primjenjuju u ovom slučaju;

(e) da to osoblje ne učestvuje direktno u neprijateljstvima i da van svojih zadataka civilne zaštite ne vrši, ili se ne koristi za vršenje radnji štetnih po protivničku stranu;

(f) da to osoblje i te jedinice vrše svoje zadatke civilne zaštite samo u okviru nacionalne teritorije svoje strane.

Nepoštovanje uvjeta iznijetih u tački (e) od strane bilo kog pripadnika oružanih snaga za koga su obavezni uvjeti propisani u tačkama (a) i (b) je zabranjeno.

2. Članovi vojnog osoblja koji služe u okviru organizacija civilne zaštite postaju ratni zarobljenici ako se nađu u vlasti protivničke strane. Na okupiranim teritorijama oni mogu ali samo u interesu civilnog stanovništva te teritorije, biti upotrijebljeni za zadatke civilne zaštite ukoliko je to potrebno, pod uvjetom da se dobrovoljno jave za takve zadatke, ako je taj rad opasan.

3. Zgrade i krupniji dijelovi opreme i sredstava transporta vojnih jedinica dodijeljenih jedinicama civilne zaštite bit će jasno označeni međunarodnim znakom raspoznavanja civilne zaštite. Ovaj znak će biti što je moguće veći.

4. Materijal i zgrade vojnih jedinica stalno dodijeljenih organizacijama civilne zaštite i isključivo namjenjenih vršenju zadataka civilne zaštite ostat će podložni zakonima rata ako padnu u ruke protivničke strane. Ne može biti izmjenjena njihova namjena korišćenja za ciljeve civilne zaštite sve dok je to potrebno za vršenje zadataka civilne zaštite osim u slučaju imperativnih vojnih potreba i ako su prethodno preduzete mjere da se na odgovarajući način zadovolje potrebe civilnog stanovništva.

ODJELJAK II.

POMOĆ U KORIST CIVILNOG STANOVNIŠTVA

Član 68.

Polje primjene

Odredbe ovog odjeljka primjenjuju se na civilno stanovništvo kako je definirano u ovom protokolu i predstavljaju dopunu čl. 23, 55, 59, 60, 61. i 62. i ostalih odgovarajućih odredaba IV. konvencije.

Član 69.

Osnovne potrebe u okupiranim teritorijama

1. Pored dužnosti specificiranih u članu 55. IV. konvencije, koje se odnose na snabdijevanje hranom i lijekovima, okupirajuća sila će u punom obimu sredstava kojima raspolaže i bez bilo kakve nepovoljne razlike, osigurati također snabdijevanje odjećom, posteljnim rubljem, sredstvima za zaklon i ostalim predmetima snabdijevanja potrebnim za život civilnog stanovništva na okupiranoj teritoriji i predmetima potrebnim za vjerske obrede.

2. Akcije pomoći u korist civilnog stanovništva na okupiranim teritorijama regulirane su čl. 59, 60, 61, 62, 108, 109, 110. i III. IV. konvencije i članom 71. ovog protokola i bit će provedene bez odlaganja.

Član 70.

Akcije pomoći

1. Ako civilno stanovništvo na bilo kojoj teritoriji koja je pod kontrolom strane u sukobu, izuzev na okupiranoj teritoriji, nije odgovarajuće snabdijevano materijalom i namirnicama kao što je navedeno u članu 69. preduzet će se akcije pomoći koje su humanitarnog i nepristrasnog karaktera i koje se provode bez ikakve nepovoljne razlike, pod rezervom sporazuma postignutog između strana zainteresiranih za takve akcije pomoći. Ponude za takvu pomoć neće se smatrati kao miješanje u oružani sukob ili kao neprijateljski čin. Kod raspodjele pošiljaka pomoći, prioritet će se davati osobama kao što su djeca, trudnice, žene na porođaju, majke dojilje, koja, prema IV. konvenciji ili ovom protokolu, treba da imaju povlašćen tretman ili posebnu zaštitu.

2. Strane u sukobu i svaka visoka strana ugovornica će odobriti i olakšati brz i neometan prolaz svih pošiljki pomoći, opreme i osoblja kako je predviđeno u ovom odjeljku, čak i kada je takva pomoć namjenjena civilnom stanovništvu protivničke strane.

3. Strane u sukobu i svaka visoka strana ugovornica koja odobri prolaz pošiljki pomoći, opreme i osoblja u skladu sa stavom 2:

(a) imaju pravo da propišu tehničke aranžmane, uključujući i pregled, pod kojima se takav prolaz odobrava;

(b) mogu uvjetovati davanje dozvole time da se raspodjela pomoći vrši pod lokalnim nadzorom sile zaštitnice;

(c) neće ni na koji način skrenuti pošiljke pomoći od cilja za koji su namjenjene, niti će zadržavati njihovo slanje, izuzev u slučajevima hitne potrebe u interesu civilnog stanovništva koje je u pitanju.

4. Strane u sukobu štitiće pošiljke pomoći i olakšati njihovu brzu raspodjelu.

5. Strane u sukobu i svaka visoka strana ugovornica, koje su u pitanju, podsticat će i olakšavat će efikasnu međunarodnu koordinaciju akcija pomoći o kojima je riječ u stavu 1.

Član 71.

Osoblje koje učestvuje u akcijama pomoći

1. Tamo gdje je potrebno, osoblje za pružanje pomoći može predstavljati dio pomoći koja se pruža svakom akcijom pomoći, naročito kod transporta i raspodjele pošiljaka pomoći; učešće tog osoblja je uvjetovano dobijanjem saglasnosti strane na čijoj će teritoriji ono vršiti svoje dužnosti.

2. To osoblje bit će poštovano i zaštićeno.

3. Svaka strana koja prima pošiljke pomoći pomagat će, u najvećem praktično mogućem obimu osoblju za pružanje pomoći navedenom u stavu 1. u vršenju njegove misije pomoći. Jedino u slučaju imperativnih vojnih potreba, aktivnosti osoblja za pružanje pomoći mogu biti ograničene ili kretanje tog osoblja privremeno ograničeno.

4. Ni pod kojim okolnostima osoblje za pružanje pomoći ne smije prekoračiti granice svoje misije po ovom protokolu. Ono posebno mora imati u vidu zahtjeve sigurnosti strane na čijoj teritoriji vrši svoje dužnosti. Misija člana osoblja koji ne poštuju ove uvjete može biti obustavljena.

ODJELJAK III.

POSTUPAK S OSOBAMA U VLASTI STRANE U SUKOBU

GLAVA I.

POLJE PRIMJENE I ZAŠTITA OSOBA I STVARI

Član 72.

Polje primjene

Odredbe ovog odjeljka su dopuna pravila koja se odnose na humanitarnu zaštitu civila i civilnih predmeta koji su u vlasti strane u sukobu, sadržanih u IV. konvenciji, naročito u dijelu I. i III., kao i drugih primjenljivih pravila međunarodnog prava koja se odnose na zaštitu osnovnih prava čovjeka za vrijeme međunarodnog oružanog sukoba.

Član 73.

Izbjeglice i osobe bez državljanstva

Osobe koje su se, prije početka neprijateljstva, smatrale kao osobe bez državljanstva ili kao izbjeglice u skladu sa odgovarajućim međunarodnim instrumentima koje su prihvatile strane koje su u pitanju, ili u skladu s nacionalnim zakonodavstvom države u koju su izbjegle ili države u kojoj borave, smatrat će se za osobe pod zaštitom u smislu dijela I. i III. IV. konvencije, u svim okolnostima i bez ikakve nepovoljne razlike.

Član 74.

Ponovno okupljanje rasturenih obitelji

Visoke strane ugovornice i strane u sukobu će na svaki mogući način olakšati ponovno okupljanje obitelji koje su rasturene zbog oružanih sukoba i podsticat će naročito rad humanitarnih organizacija angažiranih na ovom zadatku, u skladu sa odredbama Konvencija i ovog protokola i u skladu sa svojim propisima o sigurnosti.

Član 75.

Osnovne garancije

1. Ukoliko su pogođena situacijom navedenom u členu 1. ovog protokola, sa osobama koje su u vlasti strane u sukobu i koje ne uživaju povoljniji tretman u skladu sa Konvencijama ili ovim protokolom postupat će se humano u svim prilikama i one će uživati, kao minimum, zaštitu koja je predviđena ovim članom, bez ikakve nepovoljne razlike koja bi se zasnivala na rasi, boji, polu, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, bogatstvu, rođenju ili drugom statusu, ili bilo kojem drugom sličnom kriterijumu. Svaka strana će poštovati ličnost, čast, uvjerenja i vjerske obrede svih takvih osoba.

2. Slijedeća djela jesu i ostaju zabranjena u svako doba i na svakom mjestu, bilo da su ih učinili civilni ili vojni predstavnici:

(a) nasilje nad životom, zdravljem ili fizičkim ili mentalnim blagostanjem ljudi, naročito:

(i.) ubistvo;

(ii.) mučenje svake vrste, fizičko ili mentalno;

(iii.) tjelesna kazna; i

(iv.) sakaćenje;

(b) vrijeđanje ljudskog dostojanstva, naročito ponižavajući i degradirajući postupak; prinudna prostitucija i svaki oblik nedoličnog napada;

(c) uzimanje talaca;

(d) kolektivne kazne; i

(e) prijetnje izvršenjem bilo kojeg od gore pomenutih djela.

3. Svaka osoba koja je uhapšena, pritvorena ili internirana zbog akcija u vezi sa oružanim sukobom, bit će obavještena odmah, na jeziku koji razumije, o razlozima iz kojih su te mjere preduzete. Izuzev u slučajevima hapšenja ili pritvora zbog kažnjivih djela, takve osobe će biti puštene u najkraćem mogućem roku, a u svakom slučaju čim prestanu da postoje okolnosti koje opravdavaju hapšenje, pritvor ili internaciju.

4. Izricanje bilo kakve presude i izvršenje bilo kakve kazne nad osobom za koju se utvrdi da je kriva za krivično djelo u vezi s oružanim sukobom može se izvršiti samo po presudi koju je izrekao nepristrasan i redovno ustanovljen sud, koji poštuje opće priznate principe redovnog sudskog postupka, koji sadrže slijedeće:

(a) postupkom će se osigurati da optuženi bez odlaganja bude obaviješten o detaljima povrede koju je navodno učinio, i osigurat će se optuženom prije i za vrijeme suđenja sva potrebna prava i sredstva odbrane;

(b) niko ne može biti proglašen krivim za povredu osim na bazi lične krivične odgovornosti;

(c) niko ne može biti optužen ili osuđen za krivično djelo za bilo koju radnju ili propust koji ne predstavljaju krivično djelo prema nacionalnom ili međunarodnom zakonu pod koji je on potpadao u momentu učinjenog djela; ne može se izreći teža kazna od kazne koja je bila primjenljiva u vrijeme

kada je krivično djelo bilo izvršeno; ako, poslije izvršene povrede, zakon predvidi lakšu kaznu, prekršilac će se time koristiti;

(d) svako ko je optužen za povredu smatrat će se nevinim dok se ne dokaže krivica u skladu sa zakonom;

(e) svako ko je optužen za povredu imat će pravo da prisustvuje svom suđenju;

(f) niko neće biti prisiljen da svjedoči protiv sebe ili da prizna krivicu;

(g) svako ko je optužen za povredu imat će pravo da ispita, ili da traži da se ispituju svjedoci protiv njega i da osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka koji svjedoče u njegovu korist, pod istim uvjetima kao i svjedoci protiv njega;

(h) niko neće biti progonjen ili kažnjen od iste strane za povredu za koju je konačna presuda već bila donijeta, bilo da je oslobođen krivice ili da je osuđen po istom zakonu i sudskom postupku;

(i) svako ko je progonjen za povredu ima pravo tražiti da se presuda javno objavi; i

(j) osoba koja je osuđena bit će prilikom donošenja presude obaviještena o pravnim i drugim lijekovima i o rokovima do kojih se oni mogu koristiti.

5. Žene čija je sloboda ograničena iz razloga u vezi sa oružanim sukobom, bit će držane u odjeljenjima odvojeno od odjeljenja za muškarce. One će biti pod neposrednim nadzorom žena. Međutim, u slučajevima kada su obitelji pritvorene ili internirane, one će kad god je to moguće biti držane na istom mjestu i smještene kao obiteljske zajednice.

6. Osobe koja su uhapšene, pritvorene ili internirane iz razloga u vezi sa oružanim sukobom uživat će zaštitu kao što je predviđeno u ovom članu, do konačnog puštanja, repatrijacije ili ponovnog nastanjenja, čak i poslije završetka oružanih sukoba.

7. Da bi se izbjegla svaka sumnja u vezi sa gonjenjem osoba optuženih za ratne zločine ili zločine protiv čovječnosti i suđenje tim osobama primjenit će se slijedeći principi:

(a) osobe koje su optužene za takve zločine bit će podvrgnute gonjenju i suđenju u skladu s primjenljivim propisima međunarodnog prava; i

(b) sve osobe koje ne uživaju povoljniji tretman u skladu sa Konvencijama ili ovim protokolom imat će pravo na tretman koji je predviđen ovim članom, bez obzira na to da li zločini za koje su optužena predstavljaju ili ne predstavljaju teške povrede Konvencija ili ovog protokola.

8. Ni jedna odredba ovog člana ne može se tumačiti tako da ograničava ili krši bilo koje druge povoljnije odredbe koje pružaju veću zaštitu, po bilo kojim primjenljivim pravilima međunarodnog prava, za osobe iz stava 1.

GLAVA II

MJERE U KORIST ŽENA I DJECE

Član 76.

Zaštita žena

1. Sa ženama će se postupati sa posebnim obzirima i one će biti zaštićene naročito protiv silovanja, prinudne prostitucije i svakog drugog oblika nedoličnog napada.

2. Trudnice i majke sa malom djecom koja zavise od njih, a koje su uhapšene, pritvorene ili internirane iz razloga u vezi s oružanim sukobom, uživat će najveći prioritet kod razmatranja njihovih slučajeva.

3. Strane u sukobu će u najvećoj mogućoj mjeri nastojati da izbjegnu izricanje smrtno kazne za povrede u vezi s oružanim sukobom nad trudnicama ili majkama sa malom djecom koja zavise od njih. Smrtna kazna za takve povrede neće se izvršiti nad takvim ženama.

Član 77.

Zaštita dece

1. Prema djeci će se postupati s posebnim obzirima i bit će zaštićena protiv svakog oblika nedoličnog napada. Strane u sukobu će se o njima brinuti i pružiti im pomoć koja im je potrebna bilo zbog njihovog doba, bilo iz drugih razloga.

2. Strane u sukobu preduzet će sve moguće mjere da djeca koja nisu navršila 15 godina ne učestvuju direktno u neprijateljstvima i one će se, naročito, uzdržavati od njihovog regrutiranja u svoje oružane snage. Prilikom regrutiranja osoba koje su navršile 15 godina ali nisu navršile 18 godina života, strane u sukobu će nastojati da daju prioritet onima koji su najstariji.

3. Ako, u izuzetnim slučajevima, uprkos odredbama iz stava 2, djeca koja nisu navršila 15 godina učestvuju direktno u neprijateljstvima i nađu se u vlasti protivničke strane, ona će i dalje uživati posebnu zaštitu koju pruža ovaj član, bez obzira na to da li su ili nisu ratni zarobljenici.

4. Ako budu uhapšena, pritvorena ili internirana iz razloga u vezi s oružanim sukobom, djeca će biti smještena u posebna odjeljenja odvojena od odjeljenja za odrasle, izuzev u slučajevima kada su obitelji smještene kao obiteljske zajednice, kao što je predviđeno. članom 75. stav 5.

5. Smrtna kazna za povredu u vezi s oružanim sukobom neće se izvršavati nad osobama koje nisu navršile 18 godina života u vrijeme kada je izvršena povreda .

Član 78.

Evakuacija djece

1. Ni jedna strana u sukobu neće preduzeti evakuaciju djece u stranu zemlju izuzev vlastitih građana, osim ako je riječ o privremenoj evakuaciji kada to zahtijevaju zdravstveni razlozi ili razlozi liječenja djece, ili, izuzev na okupiranoj teritoriji, iz razloga njihove sigurnosti. Ako se roditelji ili zakonski staratelji mogu pronaći, za evakuaciju djece bit će potrebna njihova pismena saglasnost. Ako se takve osobe ne mogu pronaći, za evakuaciju će biti potrebna pismena saglasnost osoba koje su po zakonu ili običaju prvenstveno odgovorne za brigu o djeci. Svaku takvu evakuaciju nadzirat će sila zaštitnica uz saglasnost zainteresiranih strana strane koja preduzima evakuaciju, strane koja prima djecu i svih strana čiji se građani evakuiraju. U svakom slučaju, sve strane u sukobu preduzet će sve moguće mjere predostrožnosti kako bi se izbjeglo da evakuacija bude ugrožena.

2. Kad god dođe do evakuacije shodno stavu 1. osigurat će se odgoj svakom djetetu, uključujući i njegov vjerski i moralni odgoj, onako kako to roditelji žele, s najvećim mogućim kontinuitetom dok se ono ne vrati.

3. Da bi se olakšao povratak djece evakuirane shodno ovom članu svojim obiteljima u zemlji, vlasti strane koja organizira evakuaciju i, kad je to pogodno, vlasti zemlje koja prima ustanovit će za svako dijete karton sa fotografijom, koji će poslati Centralnoj agenciji za

traganje Međunarodnog komiteta Crvenog križa. Svaki karton će sadržati, kad god je moguće i kad to ne povlači nikakav rizik ili štetu po dijete, sljedeće informacije:

- (a) prezime (na) djeteta;
- (b) pravo ime(na)djeteta;
- (c) pol djeteta;
- (d) mjesto i datum rođenja (ili ako taj datum nije poznat, približne godine života);
- (e) puno očevo ime;
- (f) majčino puno ime i njeno djevojačko prezime;
- (g) dječiji najbliži rođaci;
- (h) nacionalnost djeteta;
- (i) maternji jezik djeteta i svi drugi jezici koje ono govori;
- (j) adresa porodice djeteta;
- (k) bilo koji broj za identifikaciju djeteta;
- (l) zdravstveno stanje djeteta;
- (m) krvnu grupu djeteta;
- (n) svaki osobeni znak;
- (o) datum kada je i mjesto gde je dijete nađeno;
- (p) datum kada je i mjesto odakle je dijete napustilo zemlju;
- (q) vjeroispovjest djeteta, ukoliko je ima;
- (r) sadašnju adresu djeteta u zemlji koja ga je primila;
- (s) u slučaju da dijete umre prije svoga povratka, datum, mesto i okolnosti smrti i mjesto sahrane.

GLAVA III.

NOVINARI

Član 79.

Mjere za zaštitu novinara

1. Novinari angažirani u opasnim profesionalnim misijama u područjima oružanog sukoba smatrat će se civilima u smislu člana 50. stav 1.

2. Oni će biti zaštićeni i prema Konvencijama i ovom protokolu, pod uvjetom da ne preduzmu nikakvu akciju koja bi naškodila njihovom statusu civila, i bez uticaja na pravo ratnih dopisnika, akreditiranih pri oružanim snagama, na uživanje statusa predviđenog u člana 4.A (4) III. konvencije.

3. Oni mogu dobiti ličnu kartu sličnu modelu u Prilogu II. ovog protokola. Ova karta, koju će izdati vlada države čiji je novinar građanin ili na čijoj teritorij i prebiva, ili u kojoj se nalazi novinar te agencije koja ga zapošljava, potvrdit će njegov status novinara.

DIO V.

IZVRŠENJE KONVENCIJE I OVOG PROTOKOLA

ODJELJAK I.

OPĆE ODREDBE

Član 80.

Mjere za izvršenje

1. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu će bez odlaganja preduzeti sve mjere potrebne za izvršenje svojih obaveza po Konvencijama i ovom protokolu.

2. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu izdat će naređenja i uputstva da bi osigurale poštovanje Konvencija i ovog protokola i nadzirat će njihovo izvršenje.

Član 81.

Aktivnost Crvenog križa i drugih humanitarnih organizacija

1. Strane u sukobu će pružiti Međunarodnom komitetu Crvenog križa sve olakšice, u okviru svojih ovlaštenja, da bi mu omogućile da izvršava humanitarne funkcije koje su mu povjerene Konvencijama i ovim protokolom u cilju osiguranja zaštite i pomoći žrtvama sukoba; Međunarodni komitet Crvenog križa može također preduzimati sve druge humanitarne akcije u korist tih žrtava, pod uvjetom da dobije saglasnost odnosnih strana u sukobu.

2. Strane u sukobu će pružiti svojim odgovarajućim organizacijama Crvenog križa (Crvenog polumjeseca, Crvenog lava i sunca) olakšice koje su potrebne za izvršavanje njihovih humanitarnih aktivnosti u korist žrtava sukoba, u skladu sa odredbama Konvencija i ovog protokola i osnovnim principima Crvenog križa formuliranim na međunarodnim konferencijama Crvenog križa.

3. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu će na svaki mogući način olakšati pomoć koju organizacije Crvenog križa (Crvenog polumjeseca, Crvenog lava i sunca) i Liga društava Crvenog križa pružaju žrtvama sukoba u skladu sa odredbama Konvencija i ovog protokola i sa osnovnim principima Crvenog križa formuliranim na međunarodnim konferencijama Crvenog križa.

4. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu pružat će, koliko je to moguće, olakšice slične olakšicama navedenim u st.2. i 3. drugim humanitarnim organizacijama koje se pominju u Konvencijama i ovom protokolu, koje su propisno ovlašćene od strane odgovarajućih strana u sukobu i koje vrše svoje humanitarne aktivnosti u skladu sa odredbama Konvencija i ovog protokola.

Član 82.

Pravni savjetnici u oružanim snagama

Visoke strane ugovornice će u svako doba, a strane u sukobu u vrijeme oružanog sukoba, osigurati da pravni savjetnici budu na raspolaganju, kada je potrebno, radi davanja savjeta vojnim komandantima na odgovarajućem nivou o primjeni Konvencija i ovog protokola i o odgovarajućim uputstvima koja treba da se daju oružanim snagama o tom pitanju.

Član 83.

Propagiranje

1. Visoke strane ugovornice preuzimaju na sebe da, i u vrijeme mira i u vrijeme oružanog sukoba vrše upoznavanje sa Konvencijama i ovim protokolom što je više moguće u svojim zemljama, a naročito da uključe njihovo proučavanje u svoje programe vojne nastave i da podstiču to proučavanje među civilnim stanovništvom, kako bi ti instrumenti postali poznati oružanim snagama i civilnom stanovništvu.

2. Sve vojne ili civilne vlasti koje u vrijeme oružanog sukoba preuzimaju odgovornost u pogledu primjene Konvencija i ovog protokola bit će u potpunosti upoznate sa njihovim tekstom.

Član 84.

Propisi o primjeni

Visoke strane ugovornice dostavit će jedna drugoj što je moguće prije, preko depozitara i, kad je podesno, preko sila zaštitnica, svoje zvanične prijevode ovog protokola, kao i zakona i pravilnika koje eventualno usvoje da bi osigurale njihovu primjenu.

ODJELJAK II.

SUZBIJANJE POVREDA KONVENCIJA I OVOG PROTOKOLA

Član 85.

Suzbijanje povreda ovog protokola

1. Na suzbijanje povreda i teških povreda ovog protokola primjenjivat će se odredbe Konvencija koje se odnose na suzbijanje povreda i teških povreda, dopunjene ovim odjeljkom.

2. Djela opisana kao teške povrede Konvencija su teške povrede ovog protokola ukoliko su učinjena protiv osoba koje su u vlasti protivničke strane, a koje štite čl. 44, 45. i 73. ovog protokola, ili protiv ranjenika, bolesnika i brodolomnika protivničke strane, koje štiti ovaj protokol, ili protiv onog medicinskog ili vjerskog osoblja, sanitetskih jedinica ili sanitetskih transporta, koji su pod kontrolom protivničke strane i koje štiti ovaj protokol.

3. Pored teških povreda definiranih u članu II. slijedeća djela će se smatrati kao teške povrede ovog protokola kada su izvršene namjerno, kršenjem odgovarajućih odredaba ovog protokola, kada su prouzrokovala smrt ili ozbiljne tjelesne ili zdravstvene povrede:

(a) napad na civilno stanovništvo ili pojedine civilne osobe;

(b) preduzimanje napada bez izbora ciljeva, koji pogađa civilno stanovništvo ili civilne objekte, sa znanjem da će takav napad prouzrokovati prekomjerne gubitke života, povrede civila ili oštećenje civilnih objekata, definiran ih u članu 57, stav 2. a) (iii.);

(c) preduzimanje napada na građevine ili instalacije koje sadrže opasne sile, sa znanjem da će takav napad prouzrokovati prekomjerne gubitke života, povrede civila ili oštećenje civilnih objekata definisanih u članu 57. stav 2(a) (iii.);

(d) uzimanje nebranjenih mjesta i demilitarizirane zone za predmet napada;

(e) uzimanje za predmet napada osoba, sa znanjem da je ona onesposobljena za borbu; i

(f) perfidno korišćenje, kršenjem člana 37., znaka raspoznavanja Crvenog križa, Crvenog polumjeseca ili Crvenog lava i sunca ili drugih zaštitnih znakova koji su priznati Konvencijama ili ovim protokolom.

4. Pored teških povreda koje su definirane u prethodnim stavovima i u Konvencijama, slijedeće radnje smatrat će se za teške povrede ovog protokola kada su izvršene namjerno i uz kršenje Konvencija ili Protokola:

(a) premeštanje dijelova vlastitog civilnog stanovništva od strane okupacione sile na teritoriju koju ona okupira, ili deportiranje ili prebacivanje cjelokupnog stanovništva ili dijelova stanovništva sa okupirane teritorije unutar ili izvan te teritorije, kršenjem člana 49. IV. konvencije;

(b) neopravdano odlaganje repatrijacije ratnih zarobljenika ili civila;

(c) provođenje aparthejda i ostalih nehumanih i degradirajućih postupaka koji vrijeđaju lično dostojanstvo, na bazi rasne diskriminacije;

(d) uzimanje jasno vidljivih historijskih spomenika, umjetničkih djela ili mjesta za vjerske obrede, koji predstavljaju kulturno ili duhovno naslijeđe naroda i kojima je pružena posebna zaštita putem specijalnih aranžmana, na primjer u okviru nadležne međunarodne organizacije, za predmet napada, što ima za posljedicu njihovo razaranje u velikim razmjerama, tamo gdje nema dokaza o prekršaju člana 53. tačke (b) od protivničke strane i kada takvi historijski spomenici, umjetnička djela i mjesta za vjerske obrede nisu locirani u neposrednoj blizini vojnih ciljeva;

(e) lišavanje osobe koja je zaštićena Konvencijama ili na koje se odnosi stav 2. ovog člana, prava na pravično i redovno suđenje.

5. Ne dirajući u primjenu Konvencija i ovog protokola, teške povrede ovih instrumenata smatrat će se za ratne zločine.

Član 86.

Nepreduzimanje mjera

1. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu će suzbijati teške povrede i preduzimati mjere potrebne za suzbijanje svih ostalih povreda Konvencija ili ovog protokola, koje su rezultat nepreduzimanja, kada po dužnosti treba da ih preduzimaju.

2. Činjenica da je povredu Konvencija ili ovog protokola izvršio neki potčinjeni, ne oslobađa njegove starješine krivične ili disciplinske odgovornosti, već prema slučaju, ukoliko su oni znali, ili imali informacije koje su im omogućile da zaključe pod okolnostima koje su vladale u to vrijeme, da je on izvršio ili da će izvršiti i takvu povredu i ako, nisu preduzeli sve moguće mjere u granicama svoje moći da spriječe ili suzbiju povredu.

Član 87.

Dužnost komandanata

1. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu treba da nalože vojnim komandantima, u pogledu pripadnika oružanih snaga pod njihovom komandom i ostalih osoba pod njihovom kontrolom, da spriječe, i tamo gdje je potrebno, suzbiju povrede Konvencija i ovog protokola i da o tome izvijeste nadležne vlasti.

2. Da bi se spriječile i suzbile povrede, visoke strane ugovornice i strane u sukobu treba da nalože komandantima da, srazmjerno stepenu njihove odgovornosti, osiguraju da pripadnici oružanih snaga pod njihovom komandom budu upoznati sa svojim obavezama po Konvencijama i ovom protokolu.

3. Visoke strane ugovornice i strane u sukobu treba da nalože svakom komandantu kome je poznato da će njegovi potčinjeni ili druge osobe pod njegovom kontrolom izvršiti povredu Konvencija ili ovog protokola da preduzme mjere koje su potrebne da se spriječi takva povreda, a ako je povreda Konvencija ili ovog protokola izvršena, da pokrenu disciplinski ili kazneni postupak protiv izvršilaca.

Član 88.

Međusobna pravna pomoć u krivičnim stvarima

1. Visoke strane ugovornice pružat će jedna drugoj u najvećoj mogućoj mjeri pomoć u vezi s krivičnim i sudskim postupcima koji se odnose na teške povrede Konvencije i ovog protokola.

2. Pod uvjetom poštovanja prava i obaveza ustanovljenih Konvencijama i članom 85. stav 1. ovog protokola, i kada to okolnosti dozvole, visoke strane ugovornice sarađivat će u pitanju ekstradicije. One će pokloniti dužnu pažnju zahtjevu države na čijoj je teritoriji izvršena povreda.

3. Pravo visoke strane ugovornice kojoj se upućuje zahtjev primjenjivat će se u svim slučajevima. Međutim, odredbe prethodnih stavova neće uticati na obaveze koje proističu iz odredaba bilo kojeg drugog ugovora bilateralne ili multilateralne prirode kojim se regulira ili će se regulisati, u cjelini ili djelomično, međusobna pravna pomoć u krivičnim stvarima.

Član 89.

Saradnja

U situacijama težih povreda Konvencija ili ovog protokola, visoke strane ugovornice preuzimat će na sebe obavezu da djeluju, zajednički ili pojedinačno, u saradnji sa Ujedinjenim narodima i u skladu sa Poveljom Ujedinjenih naroda.

Član 90.

Međunarodna komisija za utvrđivanje činjeničnog stanja

1.

(a) Osnovat će se Međunarodna komisija za utvrđivanje činjeničnog stanja (udaljem tekstu: Komisija), koja će se sastojati od 15 članova visokog moralnog ugleda i priznate nepristrasnosti.

(b) Kada se najmanje dvadeset visokih strana ugovornica saglasi da prihvate nadležnost Komisije u skladu sa stavom 2. depozitar će tada, i u razmacima od 5 godina poslije toga, sazivati sastanak predstavnika tih visokih strana ugovornica u cilju izbora članova Komisije. Na sastanku će predstavnici izabrati članove Komisije tajnim glasanjem sa liste osoba na koju svaka od tih visokih strana ugovornica može imenovati jednu osobu.

(c) Članovi Komisije služit će i u ličnom svojstvu, a mandat će im trajati do izbora novih članova na narednom sastanku.

(d) Prilikom izbora visoke strane ugovornice treba da osiguraju da osobe koje će biti izabrane u Komisiju pojedinačno posjeduju tražene kvalifikacije i da u Komisiji kao cjelini bude osigurana pravedna geografska zastupljenost.

(e) U slučaju da se neočekivano uprazni jedno mjesto, sama Komisija će popuniti upražnjeno mjesto poklanjajući dužnu pažnju odredbama prethodnih tačaka.

(f) Depozitar će staviti Komisiji na raspolaganje potrebne administrativne olakšice za vršenje njenih funkcija.

2.

(a) Visoke strane ugovornice mogu u vrijeme potpisivanja, ratificiranja ili pristupanja Protokolu, ili u bilo koje vrijeme poslije toga, izjaviti da priznaju, *ipso lacto* i bez posebnog sporazuma, u odnosu na bilo koju drugu visoku stranu ugovornicu koja prihvća istu obavezu, nadležnost Komisije da ispituje navode takve druge strane, kako je ovlašćuje ovaj član ..

(b) Izjave koje su naprijed navedene bit će deponirane kod depozitara koji će dostaviti njihove kopije visokim stranama ugovornicama.

(c) Komisija će biti nadležna da:

(i.) ispituje sve činjenice za koje se tvrdi da predstavljaju teške povrede definirane u Konvencijama i ovom protokolu ili druge ozbiljne povrede Konvencija ili ovog protokola;

(ii.) olakša, putem svojih dobrih usluga, ponovno uspostavljanje poštovanja Konvencija i ovog protokola.

(d) U drugim situacijama Komisija će otpočeti istragu na zahtjev strane u sukobu samo uz saglasnost druge strane ili strana koje su u pitanju.

(e) Pod uvjetom naprijed navedenih odredaba ovog stava, odredbe člana 52. I. konvencije, člana 53. III. konvencije, člana 132. III. konvencije i člana 149. IV. konvencije i dalje će se primjenjivati na svaku navodnu povredu Konvencija i proširit će se na svaku navodnu povredu ovog protokola.

3.

(a) Ukoliko se zainteresirane strane nisu drukčije dogovorile, sve istrage će preduzeti Komora koja se sastoji od sedam članova koji su naimenovani na slijedeći način:

(i.) pet članova Komisije koji nisu građani ni jedne od strana u sukobu, koje postavlja predsjednik Komisije na principu pravične zastupljenosti geografskih područja, poslije konsultacije sa stranama u sukobu;

(ii.) dva ad hoc člana koji nisu građani ni jedne strane u sukobu, s tim što svaka strana imenuje po jednog.

(b) Po prijemu zahtjeva za istragu predsjednik Komisije će odrediti odgovarajući vremenski rok za ustanovljenje Komore. Ako bilo koji ad hoc člana ne bude naimenovan u datom roku, predsjednik će odmah naimenovati dodatnog člana ili članove Komisiji koliko bude potrebno da se popuni članstvo Komore.

4.

(a) Komora koja je u skladu sa stavom 3. ustanovljena da preduzme istragu pozvat će strane u sukobu da joj pomognu i podnesu dokaze. Komora može zatražiti i sve druge dokaze koje smatra podesnim i može ispitivati situaciju *in loco*.

(b) Svi dokazi će biti u punoj mjeri saopćeni stranama, koje imaju pravo da daju Komisiji svoje primjedbe o tome.

(c) Svaka strana ima pravo da ospori takve dokaze.

5.

(a) Komisija će stranama podneti izvještaj o rezultatu istrage Komore, sa preporukama koje smatra pogodnim.

(b) Ako Komora ne bude, u stanju da osigura dovoljno dokaza za činjenične i nepristrasne nalaze, ona će navesti razloge zbog kojih je to bilo nemoguće.

(c) Komisija neće javno objaviti svoje nalaze, ukoliko sve strane u sukobu nisu zahtijevale od Komisije da to učini.

6. Komisija će ustanoviti svoja vlastita pravila, uključujući i pravila za predsjedništvo Komisije i predsjedništvo Komore. Tim pravilima će se osigurati da se funkcije predsjednika Komisije izvršavaju u svako doba i da ih, u slučaju istrage, vrši osoba koja nije građanin jedne od strana u sukobu.

7. Administrativni troškovi Komisije pokrivat će se iz doprinosa visokih strana ugovornica koje su dale izjavu shodno stavu 2. i iz dobrovoljnih doprinosa. Strana ili strane u sukobu koje zahtijevaju istragu treba da daju potrebnu akontaciju za pokriće troškova Komore, koju će im nadoknaditi strana ili strane protiv koje su podnijete optužbe, u visini od 50% od troškova Komore. U slučaju kada su Komori podnijete protiv optužbe, svaka strana će položiti akontaciju od 50% od potrebnog iznosa.

Član 91.

Odgovornost

Strana u sukobu koja povredi odredbe Konvencija ili ovog protokola bit će, u zavisnosti od slučaja, obavezna da plati obeštećenje. Ona će biti odgovorna za sva djela koja učine osobe koje se nalaze u redovima njenih oružanih snaga.

DIO VI.

ZAVRŠNE ODREDBE

Član 92.

Potpis

Ovaj protokol bit će otvoren za potpisivanje stranama članicama Konvencija šest mjeseci poslije potpisivanja Završnog akta i ostaje otvoren za vrijeme od 12 mjeseci.

Član 93.

Ratifikacija

Ovaj protokol bit će ratificiran što je moguće prije. Ratifikacioni instrumenti bit će deponovani kod Švicarskog federalnog vijeća, koje je depozitar Konvencija.

Član 94.

Pristupanje

Ovaj protokol bit će otvoren za pristupanje svakoj strani članici Konvencija koja ga nije potpisala. Instrumenti o pristupanju će biti deponirani kod depozitara.

Član 95.

Stupanje na snagu

1. Ovaj protokol stupa na snagu šest mjeseci poslije deponiranja dva instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

2. Za svaku stranu članicu Konvencija, koja poslije toga ratificira ovaj protokol ili mu pristupi, Protokol stupa na snagu šest mjeseci poslije deponiranja instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju te strane.

Član 96.

Ugovorni odnosi poslije stupanja na snagu ovog protokola

1. Kada su strane članice Konvencija ujedno i strane članice ovog protokola, Konvencije će se primjenjivati tako kako su dopunjene ovim protokolom.

2. Kada jedna od strana u sukobu nije vezana ovim protokolom, strane članice Protokola ostaju vezane njime u svojim međusobnim odnosima. One će nadalje biti vezane ovim protokolom u odnosu na svaku od strana koje nisu vezane njime, ako te druge strane prihvate i primjenjuju njegove odredbe.

3. Vlast koja predstavlja narod angažiran protiv visoke strane ugovornice u oružanom sukobu, koji je po karakteru takav kakav je naveden u članu 1. stav 4, može se obavezati da će primjenjivati Konvencije i ovaj protokol u odnosu na taj sukob putem jednostrane izjave upućene depozitaru. Takva izjava će, pošto je depozitar primi, imati slijedeće djelovanje u odnosu na taj sukob:

(a) Konvencije i ovaj protokol stupaju na snagu za pomenutu vlast kao stranu u sukobu sa trenutnim djelovanjem;

(b) pomenuta vlast preuzima ista prava i obaveze kao one koje je preuzela visoka strana ugovornica prema Konvencijama i ovom protokolu; i

(c) Konvencije i ovaj protokol su podjednako obavezni za sve strane u sukobu.

Član 97.

Amandman

1. Svaka visoka strana ugovornica može predložiti amandmane na ovaj protokol. Tekst svakog predloženog amandmana dostavit će se depozitaru koji će odlučiti, poslije konsultiranja svih visokih strana ugovornica i Međunarodnog komiteta Crvenog križa, da li treba sazivati konferenciju radi razmatranja predloženog amandmana.

2. Depozitar će pozvati na tu konferenciju sve visoke strane ugovornice kao članice Konvencija, bilo da su one potpisnice ovog protokola ili da nisu.

Član 98.

Revizija Priloga I.

1. Najkasnije četiri godine poslije stupanja na snagu ovog protokola, a zatim u intervalima od najmanje četiri godine, Međunarodni komitet Crvenog križa će konsultirati visoke strane ugovornice o Prilogu I. ovog protokola i, ako smatra za potrebno, može predložiti sastanak tehničkih stručnjaka da razmotre Prilog I. i da predlože takve amandmane Priloga kakvi eventualno budu poželjni. Ukoliko u roku od šest mjeseci od objavljivanja prijedloga za takav sastanak visokim stranama ugovornicama jedna trećina strana ne stavi prigovor, Međunarodni komitet Crvenog križa sazvat će sastanak, pozivajući i posmatrač

odgovarajućih međunarodnih organizacija. Takav sastanak će Međunarodni komitet Crvenog križa također sazvati u svako doba na zahtjev jedne trećine visokih strana ugovornica.

2. Depozitar će sazvati konferenciju visokih strana ugovornica i strana članica Konvencija radi razmatranja amandmana predloženih na sastanku tehničkih stručnjaka ako poslije toga sastanka Međunarodni komitet Crvenog križa ili jedna trećina visokih strana ugovornica to zahtijevaju.

3. Amandmani na Prilog I. mogu biti usvojeni na takvoj konferenciji većinom glasova dvije trećine visokih strana ugovornica, koje su prisutne uglasanju.

4. Svaki amandman koji bi bio tako usvojen depozitar će saopćiti visokim stranama ugovornicama i stranama članicama Konvencija. Smatrat će se da je amandman prihvaćen po isteku perioda od jedne godine od kada je saopćen, ukoliko u tom periodu depozitaru ne bude dostavljena izjava o neprihvatanju amandmana od strane najmanje jedne trećine visokih strana ugovornica.

5. Amandman koji se u skladu sa stavom 4. smatra prihvaćenim stupa na snagu tri mjeseca poslije njegovog prihvaćanja za sve visoke strane ugovornice, izuzev onih koje su dale izjave o neprihvatanju u skladu s tim stavom. Svaka strana koja je dala takvu izjavu može je u svako doba povući, a amandman u tom slučaju stupa na snagu za tu stranu poslije tri mjeseca.

6. Depozitar će obavijestiti visoke strane ugovornice i članice Konvencija o stupanju na snagu svakog takvog amandmana, o stranama koje on obavezuje, o datumu njegovog stupanja na snagu u odnosu na svaku stranu, o izjavama o neprihvatanju datim u skladu sa stavom 4. i o povlačenju takvih izjava.

Član 99.

Otkazivanje

1. U slučaju da neka visoka strana ugovornica otkáže ovaj protokol, otkaz će stupiti na snagu godinu dana poslije prijema instrumenta o otkazu. Ako je, međutim, po isteku te godine, strana koja je dala otkaz angažirana u jednoj od situacija navedenih u članu 1, otkaz neće imati djelovanja prije završetka oružanog sukoba ili okupacije, a ni u kom slučaju prije nego što se okončaju operacije u vezi s konačnim oslobođenjem, repatrijacijom ili ponovnim nastanjenjem osoba koje štite Konvencija ili ovaj protokol.

2. Otkaz će se notificirati pismenim putem depozitaru, koji će ga proslijediti svim visokim stranama ugovornicama.

3. Otkaz će imati djelovanje samo u odnosu na stranu koja je dala otkaz.

4. Ni jedan otkaz u skladu sa stavom 1. neće uticati na obaveze koje je, zbog oružanog sukoba, shodno ovom protokolu već preuzela strana koja je dala otkaz u vezi s bilo kojim dijelom učinjenim prije nego što je taj otkaz stupio na snagu.

Član 100.

Notifikacija

Depozitar će obavijestiti visoke strane ugovornice, kao i članice Konvencija, bilo da su ili nisu potpisnice ovog protokola, o:

- (a) potpisima stavljenim na ovaj protokol i o deponiranju instrumenata o ratifikaciji i pristupanju, shodno čl. 93. i 94;
- (b) datumu stupanja na snagu ovog protokola u skladu sa članom 95;
- (c) saopćenjima i izjavama primljenim u skladu sa čl. 84, 90. i 97;
- (d) izjavama primljenim u skladu sa članom 96. stav 3. koje će biti proslijeđene najbržim putem; i
- (e) otkazima u skladu sa članom 99.

Član 101.

Registracija

1. Poslije stupanja Protokola na snagu depozitar će ga proslijediti Sekretarijatu Ujedinjenih naroda radi registriranja i objavljivanja, u skladu sa članom 102. Povelje Ujedinjenih naroda.

2. Depozitar će također obavijestiti Sekretarijat Ujedinjenih naroda o svim ratifikacijama, pristupanjima i otkazima koje je primio u vezi sa ovim protokolom.

Član 102.

Vjerodostojnost tekstova

Original ovog protokola, čiji su tekstovi na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku podjednako vjerodostojni, bit će deponiran kod depozitara koji će dostaviti ovjerene primjerke svim stranama članicama Konvencija.

(Izvor: http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/zen_protokol_1_lat.pdf)